

MUNKÁSÜGYI SZEMLE

KÖZLEMÉNYEK A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS, A SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY, A MUNKÁSVÉDELEM, A MUNKAVISZONY ÉS AZ IDE VONATKOZÓ JOGGYAKORLAT KÖRÉBŐL.

SZERKESZTI: KIS ADOLF.

TÁRSSZERKESZTŐK: Dr. STEIN FÜLÖP és Dr. HAHN DEZSŐ.

TARTALOM:

CIKKEK:

Dr. KAUFMANN: Hadi sérültek foglalkoztatása és balesetvédelem	49
HLÁVÁCS KORNÉL: Iparfelügyelőink tevékenysége az 1913. évben	52
Szemenyei Kornél	59
SZTERÉNYI JÓZSEF: Az állam és a társadalom szerepe a rokkantügy terén	60

SZEMLE:

<i>Munkásbiztosítás</i>	67
--------------------------------	----

Az önkormányzati szervek tagjaim megbízatásának meghosszabbítása. — Kerületi pénztárak működéséről szóló jelentés. — Tengerajózási halkalmazottak balesetbiztosítási kötelezettsége. — Internált baleseti sérült járadéka. — Hadbavonult baleseti sérült járadékának megállapítása. — Járadékos elhalálozása után fel nem vett járadék. — Járadék visszamenőlegesen évek múlva nem követelhető. — Jár-e kártérítés baleset folytán bekövetkezett elcsúfításért? — Közigazgatási véghatározatoknak és bírósági ítéleteknek felterjesztése. — Kerületi pénztár szerződése tüdőbeteg-gondozóval. — A Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár emlékirata. — Az országos pénztári-alkalmazottak szerződéséről. — Kerületi pénztári alkalmazottak véglegesítése. Vidéki pénztárak ügykezelésének tanulmányozása. — Az osztrák betegsegélyző pénztárak országos értekezlete. — A korhatár leszállítása az aggkori biztosításnál. — Orvosok és pénztárak konfliktusa. — Halottvívők biztosításra kötelezettek. — A leipzig-i betegsegélyző pénztár pénzügyi bajai. — Új mezőgazdasági balesetelhárító szabályok. — Kötelező betegségi biztosítás Svédországban.

<i>Szociális egészségügy</i>	71
-------------------------------------	----

Tervezet a tuberkulózis leküzdésére Szeged szab. kir. városban. — Gyermekágyi segély és csecsemőhalandóság. — A németországi hadi gyermekágyi segély. — Birodalmi gyermekágyi segély házasságonkívüli halvaszületéseknél. — Kenyérjegyek oly családoknál, ahol ragályos betegségek előfordultak. — A harctéri sérültek gyógyulása. — Katonáink akarateréje. — Sebesülés utáni hajhullás. — A lövedék hatása a hallási érzékre. — A hegek rádiummal való kezelése. — A lábak ápolása az iskolákban.

<i>Munkásvédelem. Munkaviszony</i>	74
---	----

A hadfelszerelő üzemekben alkalmazott munkások szolgálati munka- és bérvizonya ügyében. — Az ipartörvény alkalmazása a kiskorúakkal szemben. — A bányauzemnél balesetet szenvedett alkalmazott kártérítési követelésének a bíróság előtt való érvényesíthetősége nincs ahhoz az előfeltételhez kötve, hogy kárkövetelésének megállapítása végett előbb a bányatársuláshoz forduljon. — A darabszámra dolgozó segéd elbocsátása a reábízott munka befejezése előtt. — A vasárnapi munkaszünet az osztrák iparban a háború alatt. — Az üzletek esti hét órai zárása. — A nők munkaidejének korlátozása a hadfelszerelési munkáknál. — Munkásvédelem az angol lőszer-gyártásnál. — Munkanélküliség elleni biztosítás Finnországban.

SZAKIRODALOM	76
----------------------------	----

A munkásügyi panaszbizottságok.

JOGGYAKORLAT	77
----------------------------	----

Betegsegélyezés. — Balesetbiztosítás.

Megjelenik minden hó 10-én és 25-én. Előfizetési ár egy évre 20 korona. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Falk Miksa-utca 5. sz.

Telefon: 93—99.

Postatakarékpénztári csekk-számla 24.911.

A Munkásügyi Szemle kiadásában megjelent:

A munkásbiztosítási törvény reformja.

A Nemzetközi Munkásbiztosítás Magyarországi Egyesületének szaktanácskozásai.

- I. füzet: *A munkásbiztosítás szervezete.*
- II. füzet: *Betegség esetén nyújtandó segélyek.*
- III. füzet: *A munkásbiztosítási választott bíróság szervezete és hatásköre.*

Egy füzet ára 2 korona.

A baleseti sérültek munkaképességének megállapításáról.

Irta dr. *Lévai József* sebészfőorvos.

Ára 1 korona.

Munkásbiztosítás és magánjogi kártérítés.

Irta dr. *Szladits Károly* miniszteri tanácsos, egyetemi magántanár.

Ára 1 korona 60 fillér

A német munkásbiztosítás története, céljai és eredményei.

Irta dr. jur. et med. h. e. *Kaufmann*, a Reichsversicherungsamt elnöke.

Ára 1 korona.

A huszadik század feladata a szociális egészségügy terén.

Irta *Forel*.

Ára 40 fillér.

A háború szociálpolitikája.

Irta *Szterényi József*.

Ára 1 korona.

Az ipari betegségek biztosítása.

Irta dr. *Hahn Dezső*, az Országos Pénztár főorvosa.

Ára 50 fillér.

Die Sozialversicherung als Organisationsproblem.

Ein Votum zur österreichischen Regierungsvorlage.

Irta: *Dr. Verkauf Leó*.

Bolti ára füzve 7 korona, vászonkötésben 8 korona

MUNKÁSÜGYI SZEMLE

KÖZLEMÉNYEK A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS, A SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY, A MUNKÁS-
VÉDELEM, A MUNKAVISZONY ÉS AZ IDE VONATKOZÓ JOGGYAKORLAT KÖRÉBŐL

SZERKESZTI: **KIS ADOLF.**

TÁRSSZERKESZTŐK: **Dr. STEIN FÜLÖP** és **Dr. HAHN DEZSŐ.**

Megjelenik rendszerint minden hó 10-én és 25-én, esetleg két szám
együttesen. Előfizetési ár egy évre 20 korona. Szerkesztőség és
kiadóhivatal: Budapest, V., Falk Miksa-u. 5.

Telefon 93-99.

Postatakarékpénztári csekk-számla 24.911.

Hadi sérültek foglalkoztatása és a balesetvédelem.

Irta: **dr. Kaufmann**, a Reichsversicherungsamt elnöke

Megelégedéssel állapíthatjuk meg, hogy a békeidőbeli szociális tevékenység a háborús jóléti intézkedéseket mily hatásosan előkészítette és hogy szociális munkánk tapasztalatai mennyire megkönnyítették sok oly kérdés megoldását, amely elé a háború állította az országot. A hadi sérültekről való gondoskodásra is áll ez úgy orvosi, mint gazdasági szempontból. Mindkét esetben azonban különböző mértékben. A biztosítás teherviselőinek évtizedes tapasztalatai a gyógykezelés terén előiskola gyanánt szolgáltak háború esetére. Gazdag eredményeket értek el, amelyeknek csak tovább kellett építeni. Aránylag kevés eredménye volt a béke sérültjeiről való gazdasági gondoskodásnak, aminek okai különböző akadályokban kereshetők. De ezekből mégis megtanulhatja a háborús gondozói tevékenység, hogy miképen oldhatja meg feladatát jobban és hatásosabban.

A német biztosítási intézmények mindinkább a néperő fentartására és fejlesztésére irányuló jelleget vesznek fel azzal, hogy a káros behatások kiegyenlítésén, mint a biztosítás eredeti céljának keretén túl, a károk megelőzésére irányuló előzetes intézkedéseket tesznek. Ezáltal azok a gondolatok nyernek megvalósulást, amelyeknek a német munkásbiztosítás zseniális megalkotója, Bismarck herceg már a törvények meghozatala előtt kifejezést adott, főleg a porosz kereskedelemügyi miniszterhez intézett, 1874. augusztus 10-iki leiratában.

A balesetbiztosítási intézetek, a Berufsgenossenschaftok, csak később kezdtek komolyan foglalkozni a csökkent munkaképességű baleseti sérültek részére az állásközvetítés problémájával. Néhány ily intézet eredményes tevékenysége folytán az utolsó években általánossá vált az a felfogás, hogy a baleseti sérültek gyógyításának befejezésével, esetleg a járadék megállapításával, az intézetek feladata még nem merül ki. A baleseti sérültek sorának figyelemmel kísérése sok esetben kiderítette, hogy mily sok értékes

munkaerő és munkaakarat kiaknázatlan. Ami nemcsak az egész közgazdaságnak, de az illetőknek is kára. Kitűnt ugyanis, hogyha az ily sérültek megfelelő foglalkoztatáshoz nem jutnak, könnyen kishitűekké válnak, elkeserednek, akaraterejük megbénul, ami végül a sokat emlegetett betegségi képzelődéshez, a baleseti neurózishoz vezet. Ez ellen a legbiztosabb ellenszer a baleseti sérültet lehetőleg mielőbb újra foglalkoztatni és alkalmat adni, hogy »az élet útjain vígan haladhasson tovább«. A birodalmi biztosítási hivatal az ezirányú tevékenységet igen hathatósan támogatta, amiben nagymértékben segítségére voltak a R. V. O. új rendelkezései (843. és 805. §-ai). E §-ok szerint a balesetbiztosító intézeteknek jogukban áll a baleseti sérültek részére munkaközvetítést létesíteni. E célt szolgálják a munkalkalmak összeírása és oly új munkalkalmaknak kikutatása, amelyek baleseti sérülteknek megfelelnek. Ami ezirányban a háború kitöréséig történt, igen jelentékeny kísérlet, azonban korántsem szabályozta teljesen közmegelegedésre a kérdést. Nagyon megnehezítették a baleseti sérülteknek az ú. n. félmunkaerőnek foglalkoztatását, többek közt azok a körülmények, hogy hiányzott a megfelelő tanácsadás és kiképzés, a munkaközvetítés decentralizált volta, még teljesen munkaképesek számára is; továbbá az ipari nagyvállalatoknak mindinkább észlelhető az a törekvése, hogy idősebb és nem teljesen munkabíró alkalmazottaikat elbocsássák; a tarifaszerveződések mindinkább emelkedő száma, az ifjúságnak könnyebb testi munkára való törekvései, stb. »Schadenverhütendes Wirken in der deutschen Arbeiterversicherung« III. kiadás, 1914. című könyvemben e kérdésekkel bővebben foglalkoztam.

A harctér sérültjei érdekében kifejtendő céltudatos és áldozatkész tevékenységünk most kedvező jelek mellett indul meg. Minden érdekeltiségnek, de különösen a vállalkozóknak és a munkásoknak most határozott és egyöntetű akarata oda irányul, hogy a haza és a közgazdaság hős mentőit és védelmezőit iránti hála kifejezéséül a lehetőségig meg kell könnyíteni azoknak a rendes keresetükhöz való visszatérését.

A háború borzasztó viszontagságai a kétkedőkkel és az egykedvűekkel is megértették, hogy az összes létező értékforrások kiméletes kezelése és kellő szakszerű értékesítése nemcsak az emberiség, hanem a közgazdaság szükségszerű törvénye. Első sorban előtérbe kerültek a gondozásnak a békében nem eléggé művelt ágai, így pl. a hivatásbeli tanácsadás és kiképzés, továbbá a tervszerű munkaközvetítés csökkent munkaképességgel bíró sérült katonák részére. A balesetbiztosítók tapasztalataiból tudjuk, hogy mily fontos és mégis mily nehéz a beteget a gyógykezelésben való segítségre reábirni, a gyógyulásához megkívánt akaratát erősíteni és egy fejlődő »psychikus komponenst« találni. Nem egyszer csődöt mondtak a baleseti sérültek ellenállása vagy elkedvetlenedése miatt azok a kísérletek, amelyek azokat a régi vagy pedig újabb foglalkozásukhoz vezette volna vissza. Ezzel szemben bámulatos az a megható türelem és határozott akarat, amellyel hős katonáink felgyógyulásukat várják a kórházakban, hogy ismét küzdhessenek otthonukért és hazájukért. Ez kelti fel bennünk a reményt, hogy a háború sérültjei, példát adva egyszersmind a baleseti sérülteknek is, azon fognak fáradozni, hogy az újabb megfelelő békés foglalkozásukig vezető göröngyös utat minél gyorsabban tegyék meg.

Ily módon a háború és a béke sérültjei nagy számban hasznosíthatják majd fenmaradt munkaerejüket. Vigyázni kell azonban arra, hogy a sérült

katonák iránti nemes részvét ne veszélyeztesse az emberszeretet sugallta tevékenységnek egyéb fontos vívmányait és különösen a sérült katonák és munkástársaikra nézve oly fontos baleseti védelem jogos követelményeit nem szabad háttérbe szorítani.

Mit is jelent a balesetvédelem?

A balesetbiztosítás kockázatának viselői, a Berufsgenossenschaftok, törvényileg kötelezve vannak az üzemek berendezésére és az alkalmazottak magatartására rendszabályokat kibocsátani, amelyeket a balesetek megelőzésére úgy a tagjaik, az üzemek vállalkozói, mint a biztosítottak követni tartoznak. Ezek a rendszabályok a Reichsversicherungsamt jóváhagyása alá esnek. A baleseti védelem, amelyet helyesen neveztek el a »balesetbiztosítás lelkének«, a biztosítás legfontosabb feladata. Ezek aztán fáradtságot nem ismerő munkával kibocsátott rendeletekkel és azok pontos keresztülvitelének szigorú ellenőrzésével el is érték azt, hogy az egyes üzemekben a balesetek száma és azok súlyosabb következményei enyhültek. Az újabb vívmányok hatása különösen akkor szembeötlő, ha az újabb gyárakat a 2—3 évtizedes gyárakkal hasonlítjuk össze. Jelenleg a biztosítók által intézett balesetvédelem egyenértékű az állami ipari felügyelettel. Ennek dacára még igen sok baleset fordul elő, természetesen többnyire oly esetekben, midőn még a legmesszebb menő óvintézkedés is többé-kevésbé céltalan. 1912-ben csak az ipari balesetbiztosítóknál 6.594 halálos és 68.000 egyéb baleset fordult elő. Komoly számok ezek és arra intenek, hogy a balesetvédelmet még jobban kell tökéletesíteni. Ennél a kérdésnél előre kell haladni. A helyes balesetvédelem egyik követelménye, hogy a testileg vagy szellemileg gyenge egyéneket távol tartsuk oly munkától, amelynél állapotuknál fogva különösen ki vannak téve a baleset veszélyének. A német balesetbiztosítók szövetségének a rendes baleset megelőzésére irányuló rendelkezései tiltják a nem alkalmas munkaerők foglalkoztatását. Hasonló rendelkezéseket tartalmaznak az egyes biztosítók rendszabályai is. Az ezek ellen cselekvő vállalkozók megbüntethetők és baleset esetén a biztosítónak kártérítéssel tartoznak. Ezen oknál fogva veszélyes az egyik munkaadószövetségnek ama kívánsága, hogy a vállalkozók és balesetbiztosító szövetkezetek a sérült katonákkal szemben enyhébben magyarázzák a rendszabályokat, »bár ezáltal a balesetek száma lényegesen emelkedhetik«. A Reichsversicherungsamt a balesetbiztosító szövetkezetekhez intézett körrendeletében elrendelte, hogy a sérült katonákat nem szabad többé oly veszélyes üzemeknél alkalmazni, amelyekre nem alkalmasak. Ez pedig úgy a saját, mint a munkástársaik érdeke és a balesetvédelem természetes követelménye.

Hogyan lehetne azonban a baleseti védelem és a sérült katonák minél több téren való foglalkoztatása közti érdekellentétet kiegyenlíteni? Elsősorban szükséges, hogy tárgyilagos szaktanácsadók a katonai sérülteket oly munkához juttassák, amelyeknél állapotuk a veszélyességet nem növeli. Sok veszélyes üzemben nem egy olyan munkakör van, amit eddig nőkkel vagy gyermekekkel töltöttek be. A bányamunkások szakszövetkezete II. ügyosztályának (Bochum) jelentése a bányákban megfelelő helyen alkalmazott oly egyéneknek meglepően nagy számát mutatja, akik végtagjaik elvesztése, vagy más súlyos testi sérülés folytán korlátozott munkaképességgel bírnak. Figyelemreméltó a württembergi Landesausschus für Kriegsinvalidenfürsorge közzétett »Verwendungsmöglichkeiten von Kriegsinvaliden im graphischen

Geverbe» című jelentése. Hasonló adatokat találunk máshol is. A munkalkalmaknak a szakmában való kellő megismerése végett, továbbá a munka menetének és a szükséges balesetvédelmi intézkedéseknek megfelelő szabályozása végett a balesetbiztosító szervezetek képviselőinek és a vállalatok felügyeletével megbízott technikai felügyelőknek a szaktanácskozássoknál minél nagyobb mértékben szóhoz kell jutniok.

Ennek eredménye az lesz, hogy a sérültek mindegyike már kezdettől fogva a neki megfelelő helyre jut. Megfelelő befolyással kell bírniok a balesetbiztosító szervezeteknek azoknál a szakkiképzéseknél is, amelyekben a sérültek a gondozók által berendezett műhelyekben és intézetekben részesülnek. Helyesen és jól vezetve, úgy képezik ki a munkást, hogy az új hivatásával járó veszélyekkel bátran szembe szállhat. Ezután arra kell törekedni, — és itt is a sebesült katonáknál nyert tapasztalatok fognak útmutatóul szolgálni — hogy a gépek védőkészülékei önmaguktól és a munkás magatartásától függetlenül működjenek és a munka megakadályozása nélkül a gépbe beépítve és lehetőleg hozzáférhetetlenek legyenek. Meg kell kísérelni egyes berendezéseket — pl. a szerszám vagy más dolgozó gépek kiszolgálását, a szíjak feltételét, a terhek mozgását, stb. — olyképen szabályozni, hogy az eddig szükséges egészséges két végtag helyett egy is eltudja végezni a munkát anélkül, hogy a veszély növekednék. A mi kitűnő technikai tudományunk e téren újabb babérokra tehet szert.

Ilyen, vagy más módon, amelyről a balesetbiztosítók képviselőivel a Reichsversicherungsamt tárgyalni fog, elérhető, hogy a katonai sérültek foglalkoztatásánál a balesetvédelem is kellő méltánylásra találjon. Ha ez sikerül, akkor e nagy idők nagy vívmányát a békébe is át kell vinni, a háborús vívmányt a baleseti sérültek javára tovább fejleszteni és állandósítani kell és részükre a hasznot hajtó foglalkozásoknak az elmultnál szélesebb körét kell megnyitni. Ekkor jelentene a háború itt is életet és nemcsak halált és pusztulást.

Iparfelügyelőink tevékenysége az 1913. évben.

Irta: **Hlavács Kornél**, miniszteri titkár-bíró.

A világháború kellős közepén szerényen, még kevesebb [zajjal, mint eddig, jelent meg a m. kir. iparfelügyelők 1913. évi tevékenységéről szóló jelentés. Az ipari munka veszélyei ellen megszakítás nélkül folyó küzdelemnek 72 főből álló kis magyar vezérkara hatalmas kötetben számol be egyévi működéséről, csekély eszközeivel nem arányos, nagy eredményeiről. Az elfogulatlan bírálónak el kell ismerni, hogy e testület derekas munkát teljesít, nem lankadó buzgalommal szolgálja a munkásvédelemnek még az érdekelt társadalmi osztályok egyes tagjai által is lebecsült céljait, elismerésre nem számítva, önmegtágadással végzi a közigazgatás legnehezebb, legtöbbszőr kétkedéssel vagy ellenszenvvel fogadott, profilaktikus, szociális feladatait.

Közel 16 ezer ipartelepen 446 ezer munkás áll gondozásuk alatt. Minden iparfelügyelőnek tehát, ha a főfelügyelőket és a kezdőket is odaszámítom, évenként egymástól távol eső mintegy 220 gyárban 6250 munkás egyéni kvalitását, cselekvési körét, munkájának természetét és megélhetési feltételeit kell vizsgálni és amennyire a tudományok mai állása megengedi, javítani. A céltudatos iparfelügyelet figyelme a munkásosztályhoz

tartozók egész életére kiterjed, őket születésüktől kezdve halálukig követi. Fölkeresi munkahelyén, otthonában és ezeken kívül is. Ma már alig van a munkás életében olyan fázis, amelyet a munkásvédelem megfigyelés nélkül hagyhatna, amidőn célja felé: a munkás emberséges megélhetésének biztosítására törekszik.

A munkás legnagyobb részben védekezésre, ellenállásra képtelenül áll a gazdasági küzdelemben. Kidőlésével az egész társadalom, az egész ország veszít erejéből és gyöngülten leromolva vesz részt a népek versenyében: úgy a produktív munka, mint a fegyveres harcok mezején. A munkásvédelem tehát nem a többi társadalmi osztályok jó szívében fogant, hanem önfentartásának feltételeit számító eszének szülötte, egyik fontos része a modern szociálpolitikának.

A szociális politika az iparfelügyelőktől várja első sorban azokat a tapasztalatokat és adatokat, amelyekre támaszkodva, a gazdasági életben működő erők egyensúlyát a munkásosztály érdekében és ezzel együtt az egész társadalom érdekében szabályozhatja.

Ebből következik, hogy az iparfelügyelet megszervezésénél ne a hangos elégedetlenkedők szavának elnémitása, hanem az egész ország létérdeke lebegjen szemünk előtt. Ez szabja meg az iparfelügyelet igazi kereteit és céltudatos eszközeit. Az államigazgatás e szerve a nagy háború folytán kétszeresen fontossá vált. A harcokból visszakerülő rokkantak és betegek, akik munkaasztalaik, gépeik mellett ismét elfoglalják helyüket, fokozottabb biztonságra, leleményesebb egészségügyi és balesetelhárító intézkedésekre, gondosabb, erősebb gazdasági védelemre szorulnak.

Jogos és időszerű tehát, ha az iparfelügyelők teljesítőképességét nagyobb figyelemmel vizsgáljuk és az intézmény kellő fejlesztése érdekében most történnék meg azok az intézkedések, amelyek az eddig szerzett tapasztalatok alapján szükségeseknek mutatkoznak. Anyagi terhektől nem szabad visszariadni. E téren minden kiadás úrsorakamatot hoz az egész társadalomnak, amelyet sokkal nagyobb improduktív terhektől szabadít meg és emellett ellenállóvá, újabb küzdelemre képessé tesz. A jelen ismertetéssel ezt a célt kívánom szolgálni.

I. Az iparfelügyelet alá tartozó munkások.

Az országos munkásbetegsegélyő és balesetbiztosító pénztár kebelébe az 1912. évben átlagosan 1,198.288 biztosított tartozott. E számban az országos pénztártól független Ferenc József kereskedelmi betegápoló egyesületnek tagjai, továbbá a dohánygyárak 20.500 alkalmazottja, a bányatársulások tagjai és az eltitkoltak nagy csapata természetesen nem foglaltatik benn. Ezzel szemben az iparfelügyelet mindössze 446 ezer munkásra terjedt ki. Felügyelet nélkül marad tehát a munkások nagyobbik része, közöttük éppen a kisebb munkaadóknak gondozásra nagyon rászoruló alkalmazottai, az erdei fakitermeléseknek, vízszabályozásoknak, út- és vasútépítéseknek a békében is a földbe ásott fedezékben tanyzó munkásai, továbbá a pénzügyi tárca vezetése alatt álló gyárak alkalmazottai, stb.

Nincs azon semmi csodálkozni való, ha a szociális politikával nem foglalkozó, ennek nagy horderejét nem ismerő magános munkaadók, akik eddig az iparfelügyeletről „megkíméltettek“, ez után nem nagyon vágyakoznak. Az iparfelügyelő látogatása — be kell vallani — legtöbbször költségeket von maga után: a haszon pedig csak közvetett, pénzértékben ki sem mutatható és nemcsak az élvezi, aki a kiadásokat és a befektetéseket teljesítette. Az egyenlő teherviselés elve azonban megnyomorítva áll előttünk. Az iparfelügyelet alá tartozó üzemek tulajdonosai joggal megkívánhatnák, hogy a munkásvédelemmel járó terheken mindenki osztozzék, aki a munkásosztály tagjait közvetlenül igénybe veszi.

Az *állami gyárakkal* a jó példában legelől kell járni. Régen elavult elv az, amely a pénzügyi tárca ipartelepeit a hivatásos iparfelügyelők elől elzárta csak azért, mert e szakemberek más miniszteri tárca alá tartoznak. Abban az időben még a hivatásos iparfelügyelőknél sem helyeztek nagy súlyt a tudományosan képzett, alapos szaktudásra. Ma már más időkét élünk. Az 1913. évi jelentésbe sehogy sem illik *Magyarits* Ágost főfelügyelőnek az a gondosan elrejtett, szelid méltatlankodása, hogy a kincstári telepek vizsgálatát végző pénzügyi „közegek eddig tévesen a dinamógenerátorokat is felvették az elektromotorok közé“. Hogy ez mit jelent, azt a jelentés következő mondata magyarázza: „E telepek jó részét nem műszaki közegek vizsgálták meg, e telepeken tehát balesetvédelmi szabálytalanságok természetesen nem voltak megállapíthatók s így nem is kifogásoltattak“.¹⁾ Ehez azután már nem kell több magyarázat.

A kincstári ipartelepeken a balesetelhárítás és ennek ellenőrzése nem felel meg a mai kor felfogásának és igényeinek. Be kell oda vezetni a hivatásos iparfelügyelőket nemcsak a példaadás és az e telepeken foglalkoztatott alkalmazottak egészségének megóvása és baleseti veszélyének csökkentése érdekében, hanem azért is, hogy a hivatásos iparfelügyelőknek legyen alkalmuk és helyük, ahol a munkásvédelmi technika fejlesztésére szükséges kísérleteket lelkiismeretes támogatás mellett az állami költségvetésben előre megállapítható kereteken belül végezhessek.

Ez az elhatározás nem is lesz olyan nehéz, ha figyelembe vesszük, hogy az állam az iparfelügyeletre úgyszólván százazreket költ és úgy volna helyes, ha viselné azt a néhány ezer koronás kísérleti kiadást is, amelyet az egyes munkaadókra róni nem volna méltányos. Némi fedezet is mutatkozik ezekre a kiadásokra: először a pénzügyminisztérium alá tartozó ipartelepeken tartott mai céltalan vizsgálatok és ezekből esetleg eredő fölösleges költségek rovatán várható megtakarítás, másodsor a kísérletek alatt bevált óvókészülékek gyártásából a kincstári gépgyárakra háruló haszon.

Az iparfelügyelet alól ma még mentes több ipari és vállalkozói munkát ugyancsak felügyelet alá kellene vonni. Különösen meg kell említenem a *bányákkal kapcsolatos iparüzemeket*, amelyeket eddig a bányakapitányságok ellenőriztek. E felügyelet a tulajdonképeni bányaszemélyzetre nézve minden esetre igen értékes, azonban a kapcsolatos ipartelepek alkalmazottainak érdekeit semmi esetre sem szolgálhatja olyan céltudatosan és szakszerűen, mint hogyha a szakképzett iparfelügyelők által gyakoroltatnék.

Az *erdei fakitermelési üzemek* intenzív iparfelügyelet alá vonása érdekében elég ha arra utalok, hogy ezek az üzemek a balesetbiztosítási kockázat szempontjából a legveszedelmesebb üzemek közé tartoznak és a legmagasabb veszélyességi osztályba tartoznak. Az ilyen természetű munkákat szakértő állami felügyelet nélkül hagyni — amikor kevésbé veszélyes üzemek ellenőrzés alatt állnak — teljesen indokolatlan.

A kisiparosok bevonása a legnehezebb feladat. De ez is megoldható, mert legnagyobb részük mégis a városokban, az iparfelügyelői székhelyeken van, ahol az eljárási költségek és az időveszteség minimális. Felügyeletük különösen az inasok érdekében szükséges, akiket sokszor inkább házi munkára használnak, kiképzésük pedig elmarad, vagy pedig testi fejlettségükkel nem arányos nehéz munkára fognak.

Az iparfelügyelet szervezésénél *általában* azt az elvet kell betartani, — ami nélkül szociális magyar közigazgatást elképzelni sem lehet — hogy az érdekelték egyformán viseljék az abból származó terheket, amint egyformán élvezik annak gyümölcseit is. Egyes csoportokat a felügyelet alól kivonni nem igazságos, mert hátrányos azokra a munkaadókra, akik a felügyelet terheit viselik és káros azokra a munkásokra nézve, akik a védelemtől elesnek.

¹⁾ A m. kir. ipari főfelügyelőség összjelentése LXXV. lap.

II. Az iparfelügyelői kar.

Németországban az építésrendőri, bányahatósági és mezőgazdasági szakfelügyelőkön kívül az 1909. évben 543 állami iparfelügyelő és az ipari szakszövetkezetek 375 szakfelügyelője működött német lelkiismeretességgel és alapossággal. Nem is maradt el a hatása Most, hogy a háború folyamán Németország hihetetlen tömegekben bocsátja harctérre ép, egészséges, sudár fiait, mindenfelől kezdték rebesgetni, hogy a németek évtizedeken át meghamisították népességi statisztikájukat, népességük egyharmadát letagadták, hogy kellő időben, amely ime elérkezett, meglepetéssel szolgálhassanak. Pedig a német statisztikák egészen pontosak és éppen olyan őszinték, amint őszintén bevallották és önérzettel hirdették azt is, hogy munkásosztályok kvalitásának növelésére minő költségekkel járó és milyen intézkedéseket tettek. Milliárdokat költöttek és fektettek be a munkásosztály emelésére szolgáló intézményekbe. Az lett volna természetellenes, ha ez a céltudatos tevékenységük úgy a békében, mint a háborúban, nem hozta volna meg a maga gyümölcseit. Ők nem hamis statisztikán termelnek, hanem számító, becsületes munkával, amely nem jár titkos utakon. A dresdeni nemzetközi egészségügyi és a turini ipari kiállításon 1911-ben mindenki megkapta munkásbiztosítási nyomtatványukat, amelyben kimutatják, hogy a német munkásbiztosítás eddig több mint $7\frac{1}{2}$ milliárdot költött a segélyre szoruló munkásokra és a biztosító szervezetek 2400 millió márka vagyont gyűjtöttek, amelyet elsősorban munkás- és közjóléti, valamint munkásvédelmi intézményekbe fektettek. Ezen intézményeik bőséges leírásai közkézen forognak és még a sokak által bámult és utánzott angoloknak is mintául szolgálnak.¹⁾ Iparfelügyeletük ezekkel a gigászi méretekkel arányban áll és a maga páratlan munkásságával ezen eredmények elérését lehetővé tette. Tevékenységükről a nemzetközi munkásügyi hivatal 1911-ben kiadott munkája ad képet. E szerint egy-egy németországi iparfelügyelő átlag 505·7 vizsgálatot tartott összesen 20.730 munkást foglalkoztató iparosoknál. A mi iparfelügyelői karunk 1913. évi tevékenységéhez viszonyítva óriási számok ezek, de nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy nálunk ugyanezen kiadvány szerint egy-egy iparfelügyelői kerület területe csaknem 8000 négyszögkilométer, míg Németországban az átlag 2372 négyszögkilométer. A német iparfelügyelők tehát kevesebb időt töltenek a vasúton és kocsin, ellenben inkább ráérnek valódi hivatásuk teljesítésére. Feladatuk körébe tartozik minden ipari munka a szigorúan vett családi munka (reinen Familienbetriebe) kivételével.

Ez a példa megtanít arra, hogy a mi iparfelügyeletünk teljesítményét is nagyon lehetne növelni, ha a kerületeket kisebbítendő és e helyett a hatáskört az iparfelügyelet alá még nem tartozó üzemekre kiterjesztenők.

Az iparfelügyelői kar kiképzésére is nagyobb súlyt kellene fektetni. Külföldön egyes államokban az egyetemet végzett, kezdő iparfelügyelőket bizonyos próbidő után többször is írásbeli és szóbeli vizsgára kényszerítik, hogy ezzel biztosítsák azon ismeretek elsajátítását is, amelyeket a jelölt a főiskoláról nem hozhat magával.²⁾

Az írásbeli vizsga Németországban a szigorúan vett iparfelügyelet, továbbá a nemzetgazdaságtan és közigazgatástan, stb. köréből vett feladatok, sőt tanulmányok kidolgozására szorítkozik, azonban Franciaországban pl. a munkásvédelmi törvények körén kívül az ipari egészségtanra és ipari technológiára is kiterjed. A szóbeli vizsga felöleli az iparfelügyeleti szolgálatban szükséges műszaki, egészségügyi, jogi, közigazgatási, közigazgatási és Franciaországban még a mechanikai ismereteket is.

Nálunk is sok szó esett már ilyen vizsgák rendszeresítéséről, azon-

¹⁾ Lloyd George: Bessere Zeiten. E. Diederichs. Jena 1911.

²⁾ Erster vergleichender Bericht über die zur Durchführung der Arbeiterschutzgesetze getroffenen Maßnahmen. G Fischer. Jena 1911.

ban egyelőre meg nem valósult. Ma már a véglegesített tisztviselőket vizsgára alig lehet kényszeríteni. Bár el kell ismerni, hogy a magasabb fizetési osztályokba lépni kívánókat vizsga elé bocsátani a szolgálatra nézve igen hasznos volna.

Az iparfelügyelői kar *előképzettség* szempontjából most elég szerencsés összeállítású. Az ezentúl belépni kívánóktól természetesen a műegyetem új közgazdasági szakának elvégzése is megkívánandó volna.

Az iskola padjáról közvetlenül — tapasztalataimon alapuló véleményem szerint — senkit sem kellene az iparfelügyelői karba bocsátani. Legalább három évi gyakorlati működést kellene megkövetelni. Ebből másfél év gépszerkesztési irodában vagy vegyészeti laboratóriumban, másfél év pedig az üzemvezetésben volna eltöltendő, hogy a pályázó műszaki ismereteinek gyakorlati alkalmazási módját és a munkásokkal szokásos bánásmódot ismerje. Természetesen elfogadható volna olyan három évi gyakorlat is, amelyet a pályázó valamely kisebb gyárban szerzett, ahol az üzemvezetés a szerkesztői irodától vagy laboratóriumtól nincs elválasztva.

A legkisebb rangfokozat, ahova a segédfelügyelő kinevezhető a IX. fizetési osztály legyen. Ennél kisebb rangú tisztviselő ily fontos önálló munkakörrel meg nem bízható.

Iparfelügyelőnőkre, akikkel külföldön igen szép eredményeket értek el, nálunk is szükség volna, azonban véleményem szerint csak az orvosi oklevéllel rendelkezők jöhetnének számításba. A *munkásiparfelügyelők*, akiket a munkások annyira óhajtanak, külföldön csak alárendeltebb munkakörben tudtak érvényesülni. Az a sokat hangoztatott »bizalmi« kérdés is meglehetősen kétes értékű. Hivatkozom e tekintetben *Delbrück* német kereskedelmi és iparügyi miniszter következő kijelentésére: »Tulajdonképpen mi is legyen a dolguk a munkásképviseleknek az iparfelügyelet gyakorlása körül? Rendőrtisztviselők legyenek? Akkor megszűnnek a munkások bizalmi emberei lenni és én aggódom, hogy éppen ezek ellen, a munkássorból előlépett rendőrtisztviselők ellen csakhamar hallani fogjuk a munkások ugyanazon panaszait, amelyeket a bányákban hallunk éppen a munkássorból előlépett bányahivatalnokokkal szemben.«

»Ha azonban ne legyenek rendőrtisztviselők, hanem csak segédkezzenek az iparfelügyelőnek a rendellenességek felderítésében, akkor egyedül a munkások bizalmi emberei lesznek és e minőségben figyelmeztetni fogják ugyan az iparfelügyelőket bizonyos dolgokra, amelyek az üzemtulajdonos mulasztása folytán az üzemet és a munkások egészségét veszélyeztetik, azonban óvakodni fognak attól, hogy saját társaik mulasztását és rendellenességeit az iparfelügyelő tudomására hozzák.«¹⁾

Amíg a szociális ügyek iránt oly nagy érzéssel megáldott Németországban ez a felfogás jut többségre, addig nálunk igazán hiábavaló, de káros is volna az ellenkezőt erőltetni. Még talán fölösleges is. A kerületi munkásbiztosító pénztárak tisztviselői karában a munkásosztály tagjai arányos számban ott vannak, a munkaadók bejelentési kötelezettségeit a helyszínen az üzemben ellenőrzik, a balesetvizsgálatokon részt vesznek, tehát bőven jut alkalmuk munkásvédelmi szempontokból körültekinteni, tapasztalataikról pénztáraik útján az iparfelügyelőt is értesíteni. Ahol ezt eddig nem tették, ott csak a hiányos előismeretek állhattak útban. A szakirodalom megfelelő áttanulmányozásával azonban ezt pótolni lehet és kellene is.

Az iparfelügyelői kar nálunk az 1913. évi jelentés szerint négy tisztviselő kivételével (egy-egy orvos, mérnök, vegyészmérnök és építész kivételével) csupa gépészmérnökökből állott. Az iparfelügyeletnek a kép-

¹⁾ Lásd bővebben: Dr. Stephan Poerschke: Die Entwicklung der Gewerbeaufsicht in Deutschland. 1913. G. Fischer, Jena, 211. lap.

viselőházban már bejelentett újjászervezések ezen egyoldalúság megszüntetése mindenestre kívánatos volna.

Vegyészeti iparunk a páratlanul hatalmas német vegyi gyárak versenye dacára — miután nyersanyagban bővelkedünk — bár lassan, de mégis fejlődik. Ma már nemcsak Budapesten, hanem egyes vidékeken is jelentékeny vegyi gyáraink vannak, amelyeket felváltva, vagy együttesen gépész- vagy vegyészmérnököknek kellene vizsgálni. Egyetlen vegyész-felügyelő az egész ország területére nem elegendő. Az évi jelentés szerint az országban 432 vegyészeti ipartelep van; ha ehhez még hozzászámítjuk a többi iparcsoportba tartozó gyárak közül azokat, amelyekben összetettebb vegyi folyamatok segítségével történik a gyártás, kerek számban mintegy 500 gyárat tekinthetünk olyannak, amelyet vegyészeti szakismeret nélkül a célnak megfelelően megvizsgálni nem lehet. Ehhez járul még évenként körülbelül 50 ilyen természetű telepengedélyezési tárgyalás is. Összesen tehát 550 helyen kellene az egyetlen vegyésziparfelügyelőnek évenként az ország különböző vidékein eljárni, ami a nagy távolságok és a közlekedési nehézségek folytán lehetetlen. A vegyi gyárak ugyanis nem tömörültek egyes nagyobb városokba, hanem az ország különböző vidékein elszórva létesültek.

Tájékoztatóul szolgáljon, hogy a 432 *vegyi* gyár közül:

Budapesten van	104 telep,	amelyből vizsgáltatott	72 telep	3.684 munkással,
Budapest vidékén van	29 »	»	»	29 » 1.560 »
Pozsonyi ker.-ben	» 36 »	»	»	30 » 1.595 »
Nagyvárad	» » 33 ¹⁾	»	»	28 » 244 »
Temesvári	» » 9 »	»	»	7 » 437 »
Kolozsvári	» » 11 »	»	»	10 » 1.203 »
Fiumei	» » 8 »	»	»	8 » 900 »

Ebből láthatjuk, hogy Budapesten és vidékén a vegyésziparfelügyelőnek bőven volna dolga, a többi kerületben azonban alig lehetne kellően foglalkoztatni. Legcélszerűbb volna tehát őket a főfelügyelői székhelyeken alkalmazni, éppen úgy, mint az *építész*-felügyelőket is. A jelentés szerint az egyetlen magyar építésziparfelügyelő az 1913. évben 339 építkezést vizsgált meg 27.300 munkással. Arra a kérdésre, hogy a felügyelőnek az év folyamán *hány építkezést kellett volna megvizsgálni*, a jelentés nem ad fölvilágosítást.

Az *út- és vasútépítés*, valamint *vízszabályozás* vizsgálatáról és ott szerzett tapasztalatokról a terjedelmes jelentésben nem találunk adatokat és hiányzanak, mint már említettem, az *erdei fakitermeléseknél* foglalkoztatottakra vonatkozó észleletek is. Igaz, hogy ezek nem gyárak, de az ott dolgozók mégis munkások, akiknek sorsáról a lelkiismeretes törvényhozás az iparfelügyelet átszervezése alkalmával meg nem feledkezhet. Más hatóságokra őket nem lehet bízni, mert a munkásvédelem a maga elsőrendű fontosságánál fogva semmiféle hatóságnak mellékfoglalkozása nem lehet. Ezen munkáknál foglalkoztatottak védelmét tehát ezzel hivatásosan foglalkozó *mérnök*-iparfelügyelőkre kell bízni, akiknek számát és beosztását a gondozásukra bízandó munkások száma és elosztása határozná meg.

Az *orvos-iparfelügyelők* szaporítása — ha a női munkások érdekében orvosi oklevéllel rendelkező iparfelügyelők foglalkoztatni — véleményem szerint nem szükséges. Az orvosok a gyárvizsgálatokhoz szükséges műszaki ismeretekkel nem rendelkeznek, egyedül gyárvizsgálatokra nem mehetnek. Csupán az egyes gyárakban foglalkoztatott munkások körében uralkodó egészségügyi viszonyok megállapítására volnának alkalmasak, de ezt csak akkor tehetnék, ha a munkásokat egyenként végig vizsgálnák. Ez azonban lehetetlen feladat. Nem azért, mert nagyobb gyárakban a

¹⁾ 710 munkással.

vizsgálat napokig tartana, hanem mert a betegek, akiknek megvizsgálása tanulságos volna és intézkedésre iniciatívát szolgáltatna, nincsenek jelen. A kerületi munkásbiztosító pénztárak orvosi kara az, amely az egyes ipar-telepek egészségügyi viszonyait pontosan ismeri, amely meg tudja jelölni azokat a gyárakat, ahol a munkásokat, különösen a fiatalokat és nőket testi erejüknek meg nem felelő munkával terhelik, ahol por, gőzök vagy gázok támadják meg szervezetüket, avagy más egészségre ártalmas viszonyok uralkodnak. Az iparfelügyelet újjászervezésénél tehát a kerületi munkásbiztosító pénztárak és az iparfelügyelők között szorosabb kapcsolatot kellene teremteni. Az ugyan már részletkérdés, vajjon e kapcsolat az iparfelügyelőnek a pénztár igazgatóságába delegálásával, vagy más módon jöjjön-e létre, erre a megoldási módra mégis rámutatok, mert egyúttal az iparfelügyelő és a munkások, valamint munkaadók között is sűrűbbé tenné az érintkezést, ami az iparfelügyelő szolgálati érdekeinek előnyére lehetne és a munkásbiztosító pénztárakra is hasznot hozhatna.

Meg kell szívlelnünk a mai korban elérhető tökéletesség legmagasabb fokán álló német munkásbiztosítás tapasztalatait. El kell fogadnunk a német birodalmi munkásbiztosítási hivatal világhírű elnökének útmutatását, amely elénk tárja azt a meg sem becsülhető hasznot, amelyet a megbetegedett vagy megsérült munkás és családjának támogatása az egész társadalomra hoz, de egyúttal rámutat arra is, hogy ennél a támogatásnál és kártalanításnál sokkal többet ér a munkások egészségének és testi épségének megóvása, és hangsúlyozza, hogy ez az előrelátó munka lesz jövőben a munkásbiztosító pénztárak főfeladata.

A kerületi munkásbiztosító pénztárak pontos orvosi naplói és az egyes gyárakra is kiterjedő részletes statisztikáján épül fel tehát a jövőnek munkásbiztosítása és munkásvédelme, amely főcélját nem a megtörtént hibák helyrehozatalában és az okozott károk kártalanításában találja meg, hanem erejének legjavával a hibák elkerülésén, a károk megelőzésén dolgozik, hogy megtartsa a társadalomnak és a munkásnak a munkás dolgozóképeségét és egyúttal a munkásbiztosítási költségek végtelen megnövekedésének meggátlásával megtartsa a munkaadók kezében azt a tőkét, amely iparunk fejlesztéséhez szükséges. Erre a nagy feladatra az egyetlen orvosiparfelügyelő, vagy akár a három, vagy több főfelügyelői székhelyen dolgozó orvosiparfelügyelő nem elegendő még akkor sem, ha egyébként tehermentesítenék és nem merülne ki a kerületi felügyelők és segédfelügyelők havi utiterveinek, utiszámláinak, tevékenységi kimutatásainak vizsgálatában és apró-cseprő személyzeti ügyeinek intézésében.

Németországban többször akadtak olyanok, akik orvosiparfelügyelők kinevezését sürgették és rámutattak Angliára, ahol a gyárvizsgálatokon ilyen orvosok is résztvesznek. Miután nálunk is lehetnek egyesek, akiknek az angol példa a távolból rokonszenves lehet, nem elégszem meg azzal, hogy rámutatok Angliának annak idején részben a kiszolgált tábornoki karból és más feladatra már nem alkalmas, nyugdíjazott, magasrangú, de mindenképpen megrokkant hivatalnokokból összeállított iparfelügyelői karára, hanem idézem *Posadowsky* gróf belügyi államtitkárnak, továbbá *Delbrück* és *Möller* kereskedelem- és iparügyi minisztereknek a birodalmi tanácsban és a porosz alsóházban elmondott szavait, amelyekkel e sürgető kívánságot elhárították.¹⁾ Szavaikból az angol orvosiparfelügyelői kar méretei is kitérnek:

»Meg kell jegyeznem, hogy Angliában a felügyelők főnöke nagyobb műveltségű férfiú ugyan, azonban azt hiszem, hogy személyzete (seine Organe) nem rendelkezik a tudományos előképzettség azon fokával, amely-

¹⁾ Sten. Ber. des Abgeordnetenhaus 1902. Bd. I. S. 1402 és 1908 09 Bd. III. S. 3575, továbbá Sten. Ber. des Reichstages 1905/06 Bd. II. S. 1047 (Szószertint idézve dr. Stephan *Poerschke*: Die Entwicklung der Gewerbeaufsicht. 208. és 209. lapján.)

lyel a mi német iparfelügyelőink rendelkeznek és akik ennél fogva feladataiknak nagyobb mértékben tudnak is megfelelni . . . » »Angliának 110 iparfelügyelője között mindössze *egyetlen* orvos van, de ezzel szemben Angliának nincs meg az, ami nekünk, nincsenek állami hivatalnokorvosai. Iparfelügyelőinknek utasításuk van arra, hogy egészségügyi kérdések fölmerülése esetén ezen orvos-hivatalnokokat a tanácskozásba bevonják ; mi tehát e tekintetben is lényegesen jobban állunk, mint az angolok . . . » »Semmiképen sem akarom kétségbe vonni, hogy az orvosok bizonyos iparágak káros hatásának megbírálásához talán jobb szakértők, mint az iparfelügyelők, azonban e hivatalnokokat nem egyes iparágak számára alkalmaztuk, hanem egyes kerületeket látnak el, és nem látom a gyakorlatban megoldhatónak, hogy orvosok, akiknek a gyárüzemekben szükséges műszaki ismereteik általában hiányoznak, különösen alkalmasaknak találtassanak arra, hogy valamely kerület ipartelepeinek berendezéseiről mérvadó ítéletet mondjanak . . . » »A higiénia a maga egészében mégsem hétpecsétes könyv és abban aránylag mégis egyszerű alaptételek és nézőpontok érvényesülnek, amelyeket minden művelt iparfelügyelő meg tud érteni és minden iparfelügyelő, aki szolgálatát ellátja, ismer. Ezért nem szükséges külön orvos-iparfelügyelőt alkalmazni. A mai iparfelügyelők mindig abban a helyzetben vannak, hogy az iparüzemeknek szükséges egészségügyi felügyeletét maguk, vagy orvoshivatalnokaink segítségével elláthassák.«

Közigazgatásunk államosítása már születőfélben van. Megszületése előtt iparfelügyeletünk sem lesz átszervezhető, mert ennek is be kell illeszkednie az új keretekbe. Az államosítással remélhetőleg megjönnek az állami orvosok is, hogy közegészségügyünk legalább oly jól gondozott legyen, mint állategészségügyünk. Iparfelügyelőink azontúl, ha tanácsra lesz szükségük, majd válogathatnak a munkásbiztosító pénztári orvosok és az állami orvosok között. Természetesen azt az orvost fogják választani, aki az éppen szóbanforgó ipartelegen mint gyári orvos alkalmazásban nem áll, de a helyi viszonyokat mégis behatóan ismeri.

Dr. Szemenyei Kornél.

Országszerte őszinte részvétet keltett az a hír, hogy Szemenyei Kornél, az Országos Pénztár aligazgatója folyó évi január 8-án hősi halált halt. A Lovcsen ostroma alkalmával szíven találta az ellenség golyója. Halála nemcsak családját döntötte gyászba, de mindazokat, akik közel állanak a magyar munkásbiztosításhoz s akik ennek fejlődése érdekében joggal sokat vártak Szemenyeitől.

Az Országos Pénztár megalakulásakor választották meg aligazgatónak s a baleseti osztály vezetésével bízták meg. Egy új intézmény szervezése és egy új biztosítási ág az életbe való bevezetése lett a feladata, amelynek kiváló buzgalommal, nagy tudással, szeretettel és lelkes odaadással igyekezett megfelelni. Exponált működési körében, a munkaadók és biztosítottak örökös harci zajában mindig *pártatlan* maradt. E pártatlansága, egyéni szeretetreméltósága s mindenki által elismert és csodált nagy képzettsége szerezte meg számára azt a nagy megbecsülést és rokonszenvet, amelyben mindvégig része volt.

A munkásbiztosításon kívül értékes irodalmi munkásságot fejtett ki. Igazgatója volt a Magyar Társadalomtudományi Társaságnak s részt vett a Nemzetközi Munkásbiztosítás Magyarországi Egyesületének és a többi szociálpolitikai egyesületeknek munkájában. Mindenütt ott volt, ahol munkájával használhatott.

A »Munkásügyi Szemle« derék munkatársát gyászolja.

Tisztelet emlékének !

Az állam és a társadalom szerepe a rokkantügy terén.*)

Irta: **Szterényi József.**

I.

Gyorsan élő korunknak egyik jellegzetes sajátága a gyors feledés. Ami ma egész érdeklődésünket leköti, azt holnap új események már háttérbe szorítják, holnapután már csak halvány emléke él még annak, azután pedig reáborul arra a gyakran örök feledés sűrű fátyola.

A rettenetes világháború, amelynek borzalmi megreszkettetik összes érzéseinket, amelyben öröm és aggodalom oly gyorsan váltakoznak, sem fogja elkerülni e részbeni sorsát, a mindenki által várva-várt béke be sem következett még majd és a háború borzalmaiból már csak emlékek fognak hátramaradni; már csak a lövészárkokból hazatért apák fognak estenden gyermekeiknek való és talán még több valótlan rémmeséket róla mondani. A háborút természetesen nyomon követő sok nyomorúságon és nehéz gazdasági viszonyokon kívül élő emlék gyanánt csak az a sok tízezernyi özvegy és árva fog maradni, akiknek férjeik és apáik ott alusszák örök álmukat a harcterek véráztatta mezein, akik a háborúban férjeiket és apáikat veszítve, az államra és a társadalomra számítanak keserves sorsuknak enyhítésében. És itt lesznek élő tilalomfák gyanánt azoknak a rokkantaknak nem is tízezei, hanem talán százezei, akik a hazáért való védelmükben testi épségüket veszítették és élő tilalomfát fognak képezni az emberiség és civilizáció nevében, melyen talán sohasem esett még olyan nagy csorba, mint e rettenetes háború által.

E rokkantak, özvegyek és árvák helyzetének biztosításáról, az állam és a társadalom ekörüli hivatásáról és amazoknak a társadalmi és gazdasági életben való elhelyezkedéséről kell szólnom.

Nem fogok általános fejtegetésekbe bocsátkozni, a háború 16-ik hónapjának küszöbén túl kell lennünk már az általános elmélkedéseken, a tettek mezejére kell már lépnünk, ha nem akarunk kötelességeink teljesítésében késedelmeskedni. Inkább a gyakorlati élet tapasztalataiból merített nézeteimet kívánom fejtegetni, hozzájárulandó szerény tehetségemhez képest a reánk háruló kötelességek gyakorlati teljesítése kérdésének tisztázásához.

Az első, mellyel tisztában kellene lennünk, a területnek áttekintése, amelynek megművelése reánk vár. Értem alatta a rokkantak, hadiözvegyek és árvák számát. Sajnos, hogy épen ezzel az alapfeltétellel még csak megközelítőleg sem rendelkezünk és úgy mi, mint Ausztria és Németország inkább találgatásokra, több-kevesebb alappal bíró becslésekre vagyunk utalva. Hallottuk az állami rokkantügyi hivatal ügyvezető alelnökétől, hogy ez év márciusában körülbelül 20.000 volt a hadirokkantak száma; hallottuk, hogy már közel 40.000-re teszik ezen szerencsétlen polgártársaink számát; hallottuk, hogy közöttük a teljes vakok számát egyetemünk tudós professzora, Grósz Emil dr. csak 120—150-re teszi ugyan, de még csak megközelítőleg sem értékelheti a látásukban megsérültek számát.

*) A Szabad Lyceumban tartott előadás.

Minden számítási alapot halomra dönt azonban egyrészt a háború rendkívül hosszú tartama, másrészt a hadi technika tökéletessége. Ugyanez a jelenség mutatkozik Németországban is, ahol a hadirokkantak számát beavatott katonai körök a múlt év végén, tehát öt havi háború után, 50.000-re tették, ahol ma 250.000 és egy millió között váltakoznak a különböző számítások és becslések; ahol van oly vélemény, amely számítása alapjául 50.000 — és ismét más vélemény, amely $\frac{1}{4}$ millió özvegyet vesz fel. Mindmegannyi komoly, magas színvonalon álló, az ügygel behatóan foglalkozó szakember és testület számításai.

Egyetlen hozzávetőleg valószínű számítási alapot tudtam csak találni a német birodalmi statisztikai hivatal szíves előzékenysége által, nevezetesen az 1870/71-es német-francia háború német hadirokkantjainak, árváinak és özvegyeinek számában. Ugyanis a porosz hadügyminisztérium egészségügyi osztályának »Sanitäts-Bericht über die deutschen Heere im Kriege gegen Frankreich 1870/71« című kiadványa megállapította, hogy az említett háborúban a hadirokkantak száma az altiszti és legénységi állományban lévők közül meghaladta a 70.000-t, a tisztek közül az 5.000-t, vagyis az összes rokkantak száma több volt 75.000-nél; a nyugdíjat nyert özvegyek és árvák száma pedig meghaladta a 30.000-t.

Állítsuk szembe az akkori háborúnak fél milliót nem sokkal meghaladó német katonai létszámát a mostani háborúban részünkről hadbanálló több milliónyi katonával és állítsuk szembe az akkori háborúnak fél évet alig meghaladott tartamát a mostani háborúnak immár másfél évet megközelítő és még mindig beláthatatlan végű tartamával és akkor, tisztában leszünk azzal, hogy nem tízezrek lesznek rokkantak és ugyancsak nem tízezrek az özvegyek és árvák, hanem ezek számsorát egy számjellel meg kell majd bővítenünk.

Így áll előttem a feladat nagysága, amely állam és a társadalom részéről megoldásra vár. E megoldás tekintetében két irányban kívánnék állást foglalni azon feladatokat illetőleg, amelyek különösen a társadalomra hárulnak. Egyrésztől munka által, melyet magának kellend végeznie e téren és az áldozatkészség tekintetében, melyre elkészülve kell lennie, másrészt és ez a nehezebb feladat, akaratának érvényesítése által. Igen, a második feladatot sokkal nehezebbnek tartom a mi viszonyaink között, mint az elsőt, mert szomorú tapasztalat, mely azonban nemcsak ma nyilvánul meg ilyenképen, hanem általános hibája társadalmunknak, hogy akarattal, önálló akarattal nem tud bírni; akarattal, amelyet érvényesíteni tudjon, mint az igazi közvéleménynek, mint az egyetemes társadalom akaratának megnyilvánulását. Pedig e nehéz kérdésben erre lesz legnagyobb szükség. Társadalmunknak egyértelműleg kell megnyilatkoznia azon hősök hátramaradottai sorsának biztosításában, akik a hazáért véreztek el és azon hős rokkantak megélhetésének könnyítésében, akik elhullott bajtársaikkal együtt a nemzet létét mentették meg.

A magyar társadalomnak egységesen kell megnyilatkoznia abban, hogy az államnak oly mértékben kell teljesítenie a maga kötelességét ezekkel szemben, amily mértékben erre egyáltalában szükség van a múltban szerzett érdemek elismeréséül és a jövő nemzedéknek nyújtandó példaadásul. Nem arról van szó, hogy aki a hazával szemben kötelességét teljesítette, azért külön jutalomban részesüljön. Nem, e kötelesség teljesítéséért senkinek külön jutalom vagy elismerés nem jár

mindegyikünknek kötelessége azt a helyet, amelyre a sors állított a haza szolgálatában, teljesen betölteni. Nem arról van szó, hogy aki még munkaképes és a dolgozó társadalomnak hasznos tagja maradhat, azt állami ellátás révén dolgoztalanságra szoktassuk; ellenkezőleg, aki még dolgozni tud, annak az állam segítő eszközei révén helyreállított, vagy helyreállítandó munkaerejét ismét a közgazdasági élet szolgálatába kell állítania, mert eltekintve attól a nagy nemzetgazdasági veszteségtől, amely száz-ezernyi dolgozó kéz tétlensége által a nemzeti vagyonosodást érné, a dolgoztalanság erkölcsrontó hatása súlyosan nyilvánulna meg egész társadalmi életünkön. Akik tehát dolgozni tudnak, azok az államtól csak annyit követelhetnek, de ezt joggal követelhetik, hogy kártalanítsa őket elvesztett munkaképességükért oly mértékben, hogy további becsületes munkájukkal együtt korábbi, a háború előtti viszonyaikban visszaesés ne mutakozzék.

Különös elbánásra, teljes méltánylásra csak a teljes rokkantaknak, minden munkára úgyszólván képteleneknek van igényük és azoknak az özvegyeknek, akiknek a gyermeknevelés gondjaival kell megküzdeniök, akiknek támogatása a gyermeknevelés terén amúgy is az államnak elsőrendű érdeke, hisz a jövő nemzedék felneveléséről, a jövő háborúja katonáinak felneveléséről van szó.

Ebből a szempontból fogva fel az állam rokkant-, özvegy- és árva-ellátási feladatát, teljesen figyelmen kívül hagyom a részleges munkaképtelenségi ellátást és kizárólag a teljes munkaképtelenség, továbbá az özvegy- és árvaellátás esetére szorítkozom, összehasonlítást teendő azzal, mi az, amit ez idő szerint a magyar állam a maga rokkantjainak, özvegyeinek és árváinak nyújt és mi az, amit e részben a Németbirodalom tesz? Nem mintha azt kívánám, hogy ugyanazon határig menjünk el mi is, mint ameddig a hatalmas Németbirodalom hálájának lerovásában elmegy, hanem azért, hogy legalább támpontul szolgáljon arra, hogy a társadalom követelhesse, hogy mégis sokkal messzebbre kell e részben mennünk, mint amit a törvényhozás eddig átmenetileg megállapított. A német törvényhozás is, a mienk is ez idő szerint a katonai rangok szerint indul el a nyugdíjak megállapításánál és míg a magyar törvény egy teljesen munkaképtelen közlegénynek évi 252 koronát állapít meg rokkantellátási illetményül, addig a német törvény már 648 koronában állapítja ezt meg. Egy altisztnél maximum gyanánt a magyar törvény 348 koronát, a német törvény pedig őrmesteren alul 720–864 koronáig, őrmesternél 1080 koronát nyújt. Ehhez jön még a német törvény szerint az úgynevezett Verstümmelungs-Zulage, mely pl. egy kar vagy egy láb után havi 32 korona, egy teljes világtalannál havi 64 korona és még ennek tetejébe jön mindegyiknél havi 18 korona hadipótlék. Ehhez a német járadékhoz azonban még a német polgári rokkantbiztosítás külön járadékát is hozzá kell számítani, amelynek mérvéről az nyújthat általános tájékoztatást, hogy egyrészt Németországban a betegség ellen biztosított 18 millió és a baleset ellen biztosított 25 millió emberen felül rokkantság ellen 16 millió egyén van biztosítva és a németországi munkásszervezetek körébe tartozó szervezett munkások közül több mint egy millió, tehát rokkantság ellen biztosított munkás áll hadban. Mily elenyésző csekélység tehát az, amit a magyar állam nyújt a maga rokkantjainak! Ehhez járul még a német birodalmi gyűlés folyó évi áprilisi határozata, amelyben felhívja a birodalmi kancellárt, hogy a szövetséges kormányokkal egyetértőleg még a háború ideje alatt törvény-

javaslatot terjesszen elő, mely lényegesen emelje a rokkantak járadékát és pedig tekintet a katonaságnál viselt rangra, egyedül a háború előtti polgári állást véve figyelembe.

Nézzük már most, hogy állunk az özvegyek és árvák ellátásával? Ismét katonai rangok szerint. Egy közlegény özvegye kap Magyarországon évi 108, Németországban 480 koronát, egy altiszté őrmesteren alul nálunk 180—320 koronáig, Németországban 600—720 koronáig. Nálunk egy gyermek, félárva 14—16 éves korig 60 koronát kap, teljes árva 72 koronát, Németországban 18 éves korig 202, illetve 288 koronát. Ha már most egy három gyermekkel bíró özvegynek ellátását hasonlítjuk össze, akkor arra a szomorú eredményre jutunk, hogy nálunk egy közlegény özvegye 288, egy altiszté maximálisan 540 koronát kap, Németországban pedig ugyanaz 1.086, illetőleg 1.326 koronát; de itt is még hozzá kell számítani a német rokkantbiztosítás járadékait, melyek az özvegynél 120—140 koronát, egy árvánál pedig átlag 40 koronát tesznek, három gyermeknél e járandóságot tehát még 260 koronával emelik.

Ismétlem, nem azt akarja ez az összehasonlítás célozni, hogy mi a német összegeket vegyük át, bárha óhajtható volna a nemzet hálájának ily mértékben való leróhatása, céлом csak az, hogy reávilágítsak a társadalomnak arra a kötelességére, mely szerint követelnie kell, hogy a törvényhozás a nemzet háláját megfelelőbb módon, a tisztességes megélhetés biztosításának határáig teljesítse azokkal szemben, kik a nemzet megmaradt részeinek tulajdonképeni áldozatai; kik azért szenvednek, hogy a mi jólétünket biztosították; kik azért kénytelenek nélkülözni, hogy a mi anyagi javainkat megmentették; kikkel szemben az anyagi elismerés lehető legmesszebb határáig kell menni, mert ez a nemzet egyetemének becsületbeli kötelessége. Hogy igen nagy áldozatokról lesz itt szó, azzal tisztában kell lennie mindenkinek, de viszont ők is mindent feláldoztak — érettünk. Az 1870/71-es német háború rokkantjainak ellátására a Németbirodalom 1873-ban a francia hadisarcból 561 millió márkát, tehát kereken 670 millió koronát hasított ki és ez szolgált az akkori 75.000 rokkant és 30.000 özvegy, illetve árva nyugdíjául. Ma Németországban az előállandó évi terhet rokkant-, özvegy- és árva-ellátásra 1.000—1.200 millió márkára teszik, ami körülbelül meg is felelne a rokkantak, özvegyek és árvák várható számára vonatkozó számításnak, míg Ausztriában Marchet Gusztáv volt osztrák miniszter egy a rokkantügy rendezésére vonatkozó emlékiratában legszűkebb számítás gyanánt *tőkében* 1^{1/2}—2 milliárdra teszi a monarchia két államának eziránti szükségletét, hozzátéve azonban, ami természetes, hogy a háború tartamával az összeg csak emelkedhetik, de semmiesetre sem csökkenhet.

Nagy, igen nagy áldozatokra kell tehát elkészülve lennünk e címen, és mégis követelnünk kell azoknak a lehető legmagasabb mértékben való meghozatalát, mert bármily terhet kellend majd ezen a címen elviselnünk, ez még mindig aránytalanul csekély lesz ahhoz képest, amit megnyertünk, az állam és minden egyes család azáltal, hogy hős hadseregünk országunk határain feltartóztatta a tűzzel-vassal pusztító ellenséget.

Az állami járadékot illetőleg követelnünk kell nekünk is, hogy az ne legyen időre szóló járadék, a rokkant keresetének emelkedésével csökkenő, hanem miként a német birodalmi ülés ezt követelte, hogy a rokkantnak egész életére szolgáló járadéka legyen és ne katonai rangok szerint álla-

píttassék meg, hanem a korábbi polgári állás figyelembevételével. A német birodalmi gyűlés a megvonhatást illetőleg azt a korlátozást állította fel, hogy csak akkor legyen a járadék megvonható, ha a rokkant 4.000 márkát, illetőleg ha családfentartó, 6.000 márkát meghaladó egyéb keresetre tesz szert. E követelések célja, biztosítani azt a fontos szociális és közgazdasági célt, hogy a rokkant serkentessék rendes munkakeresetre és nagyobb szociális eltolódások a társadalom különböző rétegei között visszafelé ne történhessenek.

Nem kívánok tovább időzni, az állami anyagi ellátás kérdésénél, hanem áttérek a rokkant-kérdés részleteire, melyek közül először óhajtanék végezni a háború által keresetkéességükben érintett rokkantnak azzal a csoportjával, amelyet rendszerint vagy közfelfogás szerint nem is tartanak rokkantnak, holott ezeknek legtöbbször sokkal komolyabb beszámítás alá kellene esniök, mint a rendes ú. n. hadisérültek, kiknek könnyebb is segíteni, mint amazokon, értem alatta a háborúból hazakerült belsőbajosokat és különösen a tüdővészeseket, kiknek sorsára egyetemünk tudós professzorai Korányi Sándor, Liebermann Leó és Müller Kálmán hívták fel a közfigyelmet. Jóllehet ismételt foglalkoztak nálamnál hivatottabbak ez előadások során a rokkantügy ezen részével, mégis méltóztassanak megengedni, hogy az ügy rendkívüli fontosságához képest és mert a rokkantügyet főbb részeiben lehetőleg egészen kívánom érinteni, hozzá szólhassak ahhoz magam is.

Míg a harctéri sebesülés által rokkanttá váltak tulajdonképpen csak személyi gondozást és ellátást igényelnek, ezeknél egy nagy nemzeti veszedelem elhárításáról van egyúttal szó, melynek kellő időben és kellő mértékben való megakadályozása megelőzi azt, »hogy a tüdővész fertőző baját haza fogja vinni és egészségeseket fog betegekké tenni«, mert enélkül — miként a hadsegélyző bizottság egészségügyi bizottságának emlékirata helyesen mutat reá — »e szerencsétlenek óriási teherként fognak reá nehezedni családjukra, a társadalomra és akár közvetve, akár közvetlenül az államra«. Ne feledjük, hogy rendes, békés időkben is 60—70.000 a tüdőgümőkör-haláleset évenként Magyarországon, az összes halálozások 12—13⁰/₀-a, mely különösen munkásosztályunkban pusztít leg-erősebben; 1914-ben pl. a Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár kimutatása szerint már 36·57⁰/₀-át tette az összes halálozásoknak. És míg nálunk 18 millió lakosra — a szorosabb értelemben vett Magyarországon — kellő berendezések híján évi 60—70.000 a tüdővész-halálozások száma, addig Németországban 65 millió lakos mellett csak kereken 100.000.

Vizsgáljuk meg, amennyire lehetséges, milyen hatása lehet a háborúnak a tüdővész terjedésére, milyen mértékben fokozódik tehát ez a veszedelem a nemzet szempontjából? Sajnos, ismét vajmi kevés adatunk van hazai viszonyainkról és így inkább külföldi adatokra vagyunk utalva.

A berlini »Zentralstelle für Volkswohlfahrt« adatai szerint békében 1.000 katonára esik: Poroszországban 1'96, Angliában 3'16, Oroszországban 4'69 és Franciaországban 7'30 tüdővész-megbetegedés. Hogy nálunk mennyi esik, erre nézve nincs semmi adatunk, mert ily csekélységekkel nálunk nem szokás törődni!

Egy francia közlés szerint, a francia kormány bizonyosságot akarván szerezni magának a tüdővésznek a bevonuló ifjúság közötti elterjedéséről, a mostani háborúban vizsgálatot tartatott ez irányban és ennek eredménye

az az egyenesen megdöbbentő jelenség volt, hogy a bevonult ifjúságnak 65%-ánál a tüdővész jeleit állapították meg. Nálunk mindössze egyetlen adattal rendelkezünk ez irányban, a Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár 1914. évi jelentésében, amely szerint a háború előtt a pénztár tagjai között 23.475 volt a gümőkór-eset, a háború óta pedig csak 8,392, akkor egy hónapra esett 3.353, azóta csak 1.678, vagyis a csökkenés 49,9%. Ez tehát azt mutatja, hogy valószínűleg a csökkenésnek megfelelő számú munkás tüdővésszel terheltten vonult hadba.

Hogy a rettentő drágaság, melynek következtében a lakosság szegényebb osztályai, de a középosztály is sokkal rosszabban táplálkozik, mint rendszeren, a tüdővész terjedésének szinte melegágya leend, arról fölösleges bővebben beszélni, hisz tudvalevő, hogy a rossz táplálkozás mennyire csökkenti a test ellenállóképességét. Hogy tehát a háború, ahol különben is vagy tüdővésszesek, vagy tüdővész iránti hajlammal bírók, az időjárás zordonságának kitéve, sokkal nagyobb számban fognak tüdővésszel terheltten hazaérkezni, mint ahogy hadbavonultak, a tüdővész terjedésére óriási befolyással leend, az csak természetes és nem csoda, ha Németországban illetékes tényezők a háborúból hazatérő tüdővésszesek számát, $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ millió emberre teszik.

Megelégedéssel hallottuk egyik előadásunk során, hogy különböző kormányzati intézkedések történtek már eddig is a háborúból visszatérő tüdővésszesek ügyében. Megelégedéssel állapíthatjuk meg, hogy az ügy nem kerülte el egészen az arra illetékes kormányzati tényezők figyelmét. De ami történt, korántsem elég és mindenekfelett nem elég annak a veszedelemnek a megelőzésére, mely a tüdővész *elhurcolásával* fenyeget és épen ezért nyomatékosan kell követelnünk, követelnie kell az egész magyar társadalomnak, hogy még mielőtt katonáink a harcterről, a békekötés után visszatérnének, gondoskodni kell azoknak a tüdővész szempontjából való polgári orvosi megvizsgáltatásáról, hogy ahhoz képest tételhessenek meg a szükséges kormányzati intézkedések. Mert, ha egyszer a leszerelés várva-várt ideje elkövetkezik és a többmilliónyi sereg hazabocsátása folyamatba tétetik, akkor már fizikai lehetetlenség lesz ezen legszükségesebb védelmi intézkedés foganatosítása. Már pedig, hogy megfelelő időben és megfelelő eszközökkel alkalmazott védelmi intézkedések eredményre vezetnek, annak fényes példáját látjuk ismét Németországban, ahol 1876-ban minden 10.000 lakosra még 33 tüdővészokozta halál esett, 1913-ra azonban ezeknek száma már 143-ra apadt. Igaz, hogy ott állam és társadalom komolyan fogtak össze e nagy veszedelem csökkentésére és oly hatalmas szervezetét alakították meg a tüdővész elleni védelemnek minő ma egyetlen európai államban sem létezik.

A »Deutsches Zentral-Komite zur Bekämpfung der Tuberkulose« 1914. évi jelentése szerint ott 161 speciális tüdővész-szanatórium létezik 16.083 ágygyal felnőttek részére és ugyanennyi külön szanatórium gyermekek részére; 314 tuberkulózis-kórház és tuberkulózis-osztály, 139 erdei és 37 egyéb üdülőtelep, 15 erdei iskola tüdővésszes gyermekek számára, 5 falusi kolónia felnőttek és gyermekek részére, 77 speciális megfigyelő-állomás és ami legfőbb, 1.145 dispensaire. Egyáltalán Németországban tüdővészelleni gyógyintézetekben vagyontalan betegek részére több ágy áll rendelkezésre, mint az összes többi európai államban együttvéve.

Hogyan állunk ezzel szemben a mi magyarországi berendezkedéseinkkel? Összesen 5 szanatórium, 4 üdülőtelep és 79 dispensaire áll fenn

píttassék meg, hanem a korábbi polgári állás figyelembevételével. A német birodalmi gyűlés a megvonhatást illetőleg azt a korlátozást állította fel, hogy csak akkor legyen a járadék megvonható, ha a rokkant 4.000 márkát, illetőleg ha családfentartó, 6.000 márkát meghaladó egyéb keresetre tesz szert. E követelések célja, biztosítani azt a fontos szociális és közgazdasági célt, hogy a rokkant serkentessék rendes munkakeresetre és nagyobb szociális eltolódások a társadalom különböző rétegei között visszafelé ne történhessenek.

Nem kívánok tovább időzni, az állami anyagi ellátás kérdésénél, hanem áttérek a rokkant-kérdés részleteire, melyek közül először óhajtanék végezni a háború által keresetkéességükben érintett rokkantaknak azzal a csoportjával, amelyet rendszerint vagy közfelfogás szerint nem is tartanak rokkantnak, holott ezeknek legtöbbször sokkal komolyabb beszámítás alá kellene esniök, mint a rendes ú. n. hadisérültek, kiknek könnyebb is segíteni, mint amazokon, értem alatta a háborúból hazakerült belsőbajosokat és különösen a tüdővészeseket, kiknek sorsára egyetemünk tudós professzorai Korányi Sándor, Liebermann Leó és Müller Kálmán hívták fel a közfigyelmet. Jóllehet ismételt foglalkoztak nálamnál hivatottabbak ez előadások során a rokkantügy ezen részével, mégis méltóztassanak megengedni, hogy az ügy rendkívüli fontosságához képest és mert a rokkantügyet főbb részeiben lehetőleg egészen kívánom érinteni, hozzá szólhassak ahhoz magam is.

Míg a harctéri sebesülés által rokkanttá váltak tulajdonképpen csak személyi gondozást és ellátást igényelnek, ezeknél egy nagy nemzeti veszedelem elhárításáról van egyúttal szó, melynek kellő időben és kellő mértékben való megakadályozása megelőzi azt, »hogy a tüdővész fertőző baját haza fogja vinni és egészségeseket fog betegekké tenni«, mert enélkül — miként a hadsegélyző bizottság egészségügyi bizottságának emlékirata helyesen mutat reá — »e szerencsétlenek óriási teherként fognak reá nehezedni családjukra, a társadalomra és akár közvetve, akár közvetlenül az államra«. Ne feledjük, hogy rendes, békés időkben is 60—70.000 a tüdőgümőkör-haláleset évenként Magyarországon, az összes halálozások 12—13%-a, mely különösen munkásosztályunkban pusztít leg-erősebben; 1914-ben pl. a Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár kimutatása szerint már 36·57%-át tette az összes halálozásoknak. És míg nálunk 18 millió lakosra — a szorosabb értelemben vett Magyarországon — kellő berendezések híján évi 60—70.000 a tüdővész-halálesetek száma, addig Németországban 65 millió lakos mellett csak kereken 100.000.

Vizsgáljuk meg, amennyire lehetséges, milyen hatása lehet a háborúnak a tüdővész terjedésére, milyen mértékben fokozódik tehát ez a veszedelem a nemzet szempontjából? Sajnos, ismét vajmi kevés adatunk van hazai viszonyainkról és így inkább külföldi adatokra vagyunk utalva.

A berlini »Zentralstelle für Volkswohlfahrt« adatai szerint békében 1.000 katonára esik: Poroszországban 1·96, Angliában 3·16, Oroszországban 4·69 és Franciaországban 7·30 tüdővész-megbetegedés. Hogy nálunk mennyi esik, erre nézve nincs semmi adatunk, mert ily csekélységekkel nálunk nem szokás törődni!

Egy francia közlés szerint, a francia kormány bizonyosságot akarván szerezni magának a tüdővésznek a bevonuló ifjúság közötti elterjedéséről, a mostani háborúban vizsgálatot tartatott ez irányban és ennek eredménye

az az egyenesen megdöbbentő jelenség volt, hogy a bevonult ifjúságnak 65⁰/₀-ánál a tüdővész jeleit állapították meg. Nálunk mindössze egyetlen adattal rendelkezünk ez irányban, a Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár 1914. évi jelentésében, amely szerint a háború előtt a pénztár tagjai között 23.475 volt a gümőkör-eset, a háború óta pedig csak 8,392, akkor egy hónapra esett 3.353, azóta csak 1.678, vagyis a csökkenés 49'9⁰/₀. Ez tehát azt mutatja, hogy valószínűleg a csökkenésnek megfelelő számú munkás tüdővésszel terheltten vonult hadba.

Hogy a rettentő drágaság, melynek következtében a lakosság szegényebb osztályai, de a középosztály is sokkal rosszabban táplálkozik, mint rendszeren, a tüdővész terjedésének szinte melegágya leend, arról fölösleges bővebben beszélni, hisz tudvalevő, hogy a rossz táplálkozás mennyire csökkenti a test ellenállóképességét. Hogy tehát a háború, ahol különben is vagy tüdővésszesek, vagy tüdővész iránti hajlammal bírók, az időjárás zordonságának kitéve, sokkal nagyobb számban fognak tüdővésszel terheltten hazaérkezni, mint ahogy hadbavonultak, a tüdővész terjedésére óriási befolyással leend, az csak természetes és nem csoda, ha Németországban illetékes tényezők a háborúból hazatérő tüdővésszesek számát, $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ millió emberre teszik.

Megelégedéssel hallottuk egyik előadásunk során, hogy különböző kormányzati intézkedések történtek már eddig is a háborúból visszatérő tüdővésszesek ügyében. Megelégedéssel állapíthatjuk meg, hogy az ügy nem került el egészen az arra illetékes kormányzati tényezők figyelmét. De ami történt, korántsem elég és mindenekfelett nem elég annak a veszedelemnek a megelőzésére, mely a tüdővész *elhurcolásával* fenyeget és épen ezért nyomatékosan kell követelnünk, követelnie kell az egész magyar társadalomnak, hogy még mielőtt katonáink a harctérről, a békekötés után visszatérnének, gondoskodni kell azoknak a tüdővész szempontjából való polgári orvosi megvizsgáltatásáról, hogy ahhoz képest tételhessenek meg a szükséges kormányzati intézkedések. Mert, ha egyszer a leszerelés várva-várt ideje elkövetkezik és a többmilliónyi sereg hazabocsátása folyamatba tétetik, akkor már fizikai lehetetlenség lesz ezen legszükségesebb védelmi intézkedés foganatosítása. Már pedig, hogy megfelelő időben és megfelelő eszközökkel alkalmazott védelmi intézkedések eredményre vezetnek, annak fényes példáját látjuk ismét Németországban, ahol 1876-ban minden 10.000 lakosra még 33 tüdővészokozta halál esett, 1913-ra azonban ezeknek száma már 14'3-ra apadt. Igaz, hogy ott állam és társadalom komolyan fogtak össze e nagy veszedelem csökkentésére és oly hatalmas szervezetét alakították meg a tüdővész elleni védelemnek minő ma egyetlen európai államban sem létezik.

A »Deutsches Zentral-Komite zur Bekämpfung der Tuberkulose« 1914. évi jelentése szerint ott 161 speciális tüdővész-szanatórium létezik 16.083 ágygyal felnőttek részére és ugyanennyi külön szanatórium gyermekek részére; 314 tuberkulózis-kórház és tuberkulózis-osztály, 139 erdei és 37 egyéb üdülőtelep, 15 erdei iskola tüdővésszes gyermekek számára, 5 falusi kolónia felnőttek és gyermekek részére, 77 speciális megfigyelő-állomás és ami legfőbb, 1.145 dispensaire. Egyáltalán Németországban tüdővészelleni gyógyintézetekben vagyontalan betegek részére több ágy áll rendelkezésre, mint az összes többi európai államban együttvéve.

Hogyan állunk ezzel szemben a mi magyarországi berendezkedéseinkkel? Összesen 5 szanatórium, 4 üdülőtelep és 79 dispensaire áll fenn

nálunk. És az államnak a tüdővész elleni küzdelemre hozott összes anyagi áldozata személyi és dologi kiadásokkal együtt az 1915/16-ik költségvetési évre összesen 697.000 korona. Ezzel szemben azonban lóverseny-díjakra a magyar állam 500.000 koronát fordít ugyanakkor! Nem ez utóbbit kifogásolom, mert hisz a lótenyésztés fontos ágazata gazdasági életünknek és a versenydíjak hasznos befektetések e gazdasági ág fejlesztésére. Nem ezeket sokallom tehát, hanem amazt, a tüdővészre fordított összeget kicsinylem.

Méltóztassanak figyelembe venni, hogy a német rokkantbiztosítás 45—46.000 tüdővésztes betegre az utolsó évben már 17 millió márkát, tehát kerekén 20 millió koronát fordított, míg a magyar állam az ország összes közegészségügyére, kórházakra, szanatóriumokra, elmeegógyintézetekre, szóval mindenre, ami a közegészségügyhöz tartozik, ugyanakkor mindössze kerek 18 millió koronát fordít. Pedig hol vannak a Németbirodalomnak és az egyes német államoknak még e célra fordított költségei?

Ismét nem kívánhatjuk a szegény magyar államtól a gazdag német állam áldozatainak mértékét, de hogy a magyar állam többet, sokkal többet és még annál is többet tegyen e nagy nemzeti veszedelem korlátozása érdekében, azt joggal megkövetelhetjük a nemzet jövője érdekében. Miképen a rokkantak ellátásának követelésénél megjelöltem a fedezet módját is, azonképen itt is lesz alkalmam az országgyűlésen reámutatni egy oly bevételi forrásra, amely az állam minden egyéb jövedelmi forrásainak legkisebb érintése nélkül módot nyújt 20—25 millió koronának a tüdővész elleni küzdelem céljaira való azonnali szerzhetőzésére. De eltekintve ettől is, gondoljuk, hogy a háború csak egyetlen egy nappal tovább fog tartani, mint amennyivel tényleg tartani fog és fordítsuk ennek az egy napnak költségét a tüdővész elleni küzdelemre s ez egymaga, a napi több mint 30 millió korona reánk eső részéből, mintegy 12 millió!

Nem fogok a tüdővésztes katonák társadalmi elhelyezkedésének kérdésével bővebben foglalkozni, hisz kifejtették azt itt hivatott szakemberek, csak arra kívánom ennek kapcsán a figyelmet felhívni, hogy a társadalomnak követelnie kell, miszerint szigorú rendszer hozassék be a tüdővész elleni küzdelembe és az állam maga szervezze és vezesse az egész mozgalmat tervszerűen, rendszeresen, a társadalom igénybevételével, helyi szervekkel. Az ország minden részében állítson föl dispensaireket, mindenütt, ahol szükséges, hisz a maiaknak túlnyomó részét is, társadalmi jellegük dacára, az állam tartja fenn. Követelnünk kell az egész mozgalom központi vezetését állami kézben, melyhez nekünk, a társadalomnak azután rendszeres közreműködéssel és állandó áldozatkészséggel kell támogatására sietnünk. Ezen áldozathozatal előtt a társadalom nem vonhatja ki magát és ha megteszi, saját gyermekei, a jövő nemzedék kockáztatása árán teszi meg.

A kicsi Svájcban »Pro Juventute« néven egy egyesület áll fenn az ifjúság védelmére és ez egyesület pl. 1913. decemberében rendszeres tevékenységével csupán egy hónap alatt 269.000 frank értékű propaganda-bélyeget és levelezőlapot tudott eladni és 200.000 tüdővész elleni füzetet terjeszteni, csak a tüdővész elleni küzdelemre. Csak példa gyanánt említem ezt fel és sietek hozzátenni, hogy nagy elismeréssel kell adóznunk a mi magánegyesületi szervezkedéseink iránt is, amely nélkül még az eddigi eredmények sem volnának meg, de e kezdeten felbuzdulva, sokkal többet kell tennünk ezirányban, hogy az eredmény is annak megfelelő lehessen.

SZEMLE.
MUNKÁSBIZTOSÍTÁS.

Az önkormányzati szervek tagjai megbízatásának meghosszabbítása. A Munkásügyi Szemle legutolsó számában közöltük az Állami Hivatalnak azt a rendeletét, amely szerint a kerületi pénztárak közgyűlési kiküldötteinek a mandátumát 1916. év végéig meghosszabbítja. Az Országos Pénztár elhatározta, hogy kéréssel fordul az Állami Hivatalhoz, hogy az autonóm-szervek tagjainak mandátumát újabb választás *megejthetésének idejéig* hosszabbítsa meg.

Kerületi pénztárak működéséről szóló jelentés. Az Állami Hivatal, hogy a kerületi pénztárak felett az ellenőrzés és a felügyelet jogát minél hatékonyabban gyakorolhassa, utasította a kerületi pénztárakat, hogy működésükről havi-jelentéseket terjesszenek fel. Az Országos Pénztár ugyancsak elrendelte, hogy a jelentéseket a pénztárak hozzá is betérjesszék. Az ez év január hó 12-én kelt rendeletben az Országos Pénztár arról értesíti a kerületi pénztárakat, hogy munkakimélés céljából a havi-jelentéseiknek az Országos Pénztárhoz való felterjesztése alól felmenti őket, minthogy az Állami Hivatal a pénztárak havi jelentéseit szükség esetén az Országos Pénztár rendelkezésére bocsátja.

Tengerhajózási alkalmazottak balesetbiztosítási kötelezettsége. Az Országos Pénztár egyik tengerhajózási társaságnak a kirakodásnál és a raktaiban foglalkoztatott alkalmazottait baleset esetére biztosításra kötelezetteknek jelentette ki és az üzemet igazgatósági határozatával a megfelelő veszélyességi osztályba besorozta. Az érdekelt tengerhajózási társaság a besorozás ellen felebbezéssel élt az Állami Hivatalhoz. Minthogy a tengerhajózási társaságok alkalmazottai közül igen sokan támasztanak kártalanítási igényt, amely igény jogossága a besorozás és a biztosítási kötelezettség ellen irányuló felebbezés elintézésének eredményétől kell, hogy függővé tétessék, az Országos Pénztár elhatározta, hogy sürgős felterjesztésben kéri az Állami Hivatal döntését.

Internált baleseti sérült járadéka. Az Országos Pénztár elnöksége kimondotta, hogy egy baleseti sérült részére, aki 1914. július havától 1915. november haváig internálva volt, az igazgatósági határozattal megállapított járadék kifizetendő, a katonai hatóság rendelkezésére folytatott munkálat ideje alatt esedékes járadékrészleteket pedig mindenkor a sérült írásbeli vagy szóbeli jelentkezése alapján kiutalja.

Hadbavonult baleseti sérült járadékának megállapítása. A t—i kerületi munkásbiztosító pénztárnál biztosított egyik sérült hadbavonult, mielőtt járadékát az Országos Pénztár megállapíthatta volna. Az Országos Pénztár ez ügyből kifolyólag kimondotta, hogy mindaddig, míg a sérült a harctérről vissza nem tér s a munkaképességcsökkenés foka újból meg nem állapítható, a megállapított időleges járadéknak a kifizetését függőben tartja.

Járadékos elhalálása után fel nem vett járadék. Az Országos Pénztár tárgyalta azt a kérdést, hogy mi történjék az olyan járadékkal, amelyet az igényjogosult, időközben bekövetkezett halála miatt fel nem vett. Az elnökség határozatilag kimondotta, hogy a kártalanításra igényjogosultat halála napjáig megillető, illetve esedékessé vált, de fel nem vett időleges, vagy állandó járadékösszeg, az igazolt együttélő házastárs, vagy ilyen az elhaltnak a túlélő házastárs tt. gyámsága alatt álló leszármazott, vagy csak ilyen közös szülőktől származott kiskorú gyermekek hátramaradása esetén közvetlen a tt. gyám kezéhez, illetve a teljesen árvagyermekre a gyámpénztárba utalandó, minden más esetben esetről esetre döntendő el, hogy a visszamaradt járadék hova utaltassék.

Járadék visszamenőlegesen évek mulva nem követelhető. A Kúria egyik legutóbbi ítéletében a járadék visszamenőleges megítélését, ha az érvényesítés évek mulva történt, megtagadja és pedig a következő indokból:

A baleseti sérülés folytán bekövetkezett munka- és keresetképtelenség címén igényelhető járadék ugyanis az arra jogosult létfenntartására szolgálván, a tartás jellegével bír; minélfogva a ki nem szolgáltatott ilyen követelés annak idején per útján követelendő, amiből következik, hogy ha a jogosult ezzel a jogával nem él, hanem követelését évek hosszú során át különös gátló körülmény nélkül per útján nem érvényesíti, az adóst a követelésnek utólagos megfizetésére nem szoríthatja. Az a baleset, amelyből a felperes kereseti követelését származtatja, még az 1912. évi december hó 31-ik napján történt, a felperes kártérítés iránti keresetét pedig csak az 1908. évi augusztus hó 5. napján, tehát a baleset megtörténtétől számítva több mint öt és fél év múlva adta be, anélkül, hogy igazolta volna, hogy a kereset megindítását ilyen hosszú időn át valamely méltánylást érdemlő körülmény gátolta volna; az alperes tehát a fenforgó esetben a kereset beadását megelőző időre kártérítést adni annál kevésbé tartozik, mert abból a körülményből, hogy a felperes elfogadható gátló ok nélkül alperes ellen több éven át keresettel fel nem lépett, hanem kártalanítása végett egyedül az alperes társaspénztára ellen fordult és attól fogadott el előbb 1134 korona 73 fillér végkielégítési összeget, utóbb pedig havi 12 korona nyugdíjat, alaposan következtethető, hogy a felperes maga is azt tartotta, hogy az alperes a kereset beadása előtti időre kártérítéssel nem terhelhető. A kereset beadását követő időre a felperes részére havonként csak 50 korona 24 fillér járadék volt megítélhető.

Jár-e kártérítés baleset folytán bekövetkezett elcsúfításért? Egy konkrét esetben egy kiskorú leány törvényes képviselője kártérítési pert indított a vasút ellen és a többi között a baleset folytán bekövetkezett elcsúfítás és ennek következtében a nehezebb férhezmenetel címén 10.000 koronát követelt. Ezzel a kereseti igényével a m. kir. Kúria felperest elutasította, mert az 1874. évi XVIII. t.-c. 2. §-ának 1. pontja részletesen meghatározza azt, hogy testi sértés esetében a vaspályavállalat kártérítési kötelezettsége mire terjed ki s minthogy ez a törvényszakasz nem rendeli azt, hogy a vaspályavállalat az esetleges elcsúfításért és a férjhezmenetel megnehezítéseért is tartozik kártérítést adni: a felperes részére ezeken a címenek kártérítés nem ítéltető.

Közigazgatási véghatározatoknak és bírósági ítéleteknek felterjesztése tárgyában az Országos Pénztár köriratot intézett az összes kerületi pénztárakhoz és ebben kérte a pénztárakat, hogy a gyakorlatukban felmerült vitás kérdésekben hozott határozatokat vagy bírói ítéleteket, amelyek az 1907. évi XIX. t.-c.-ben felölelt anyag szempontjából elvi jelentőségüknél, vagy az indoklásban kifejtett törvénytárgyarázatoknál fogva érdekesek, az Országos Pénztárnak másolatban, lehetőleg 45 napon belül küldjék be.

Kerületi pénztár szerződése tüdőbeteg-gondozóval. Egyik kerületi pénztár elhatározta, hogy a pénztár területén felállítandó tüdőbeteg-gondozó intézet fentartási költségeihez 400 K-val hozzájárul. A pénztár igazgatója az igazgatóság határozata ellen különvéleményt jelentett be, amelyet arra alapított, hogy az 1907. évi XIX. t.-c. rendelkezése szerint a pénztár bevételei másra, mint a törvényben megállapított segélyezésre nem használhatók. A pénztár felterjesztése alapján az ügy az Országos Pénztár elnöksége elé került. Az elnökség hozzájárult a pénztár igazgatóságának határozatához, utasította azonban a pénztárt, hogy a gondozóval való jogviszonyt szerződésileg rendezze. A szerződésben kikötendő a pénztár tagjainak kezelése, amelynek magában kell foglalnia a gyógyszeres kezelést épp úgy, mint az oltások útján történő gyógykezelést, biztosítani kell szerződésileg a pénztár számára nélkülözhetetlen adminisztratív feladatok ellátását, a pénztár ellenőrzési jogosságát tagjainak ellátására vonatkozólag és ezt a jogot az Országos Pénztárnak és az Állami Hivatalnak is. Biztosítandónak tartja továbbá az Országos Pénztár a kerületi pénztár képviselőjét a tüdőbeteg-gondozó intézet vezetőségében.

A Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár emlékirata. A Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár igazgatósága emlékirattal fordult a kereskedelemügyi m. kir. miniszterhez, amely emlékiratban részletesen ismertette azokat a feladatokat, amelyeket a pénztárnak el kell látni s ismertette azokat a nehézségeket, amelyek a pénztárt feladata teljesítésében már most is, de még inkább a háború után gátolják. Az emlékiratban kéri a pénztár, hogy a

m. kir. kormány a rokkant katonáknak gyógyellátásáról, azoknak teljes felgyógyulásáig és munkaképesé tételéig gondoskodik s találjon módot arra, hogy a tüdőbetegek elhelyezésére és gyógyítására a pénztáraknak gyógytelepek és szanatóriumok álljanak rendelkezésére. Továbbá kéri a pénztár a kórházi ápolási költségekből előálló terhek csökkentését, a gyógyszerkérdés ügyében régebben tett pénztári előterjesztés kedvező elintézését. A bujakórban, trachomában, elmebajban szenvedő tagok gyógykezelési költségét a belügyi kormány a pénztárnak térítse meg; a járulékbehajtás szigorítására törvényes, de legalább is rendeleti intézkedés történjék; az ügykezelési szabályzatok a változott viszonyoknak megfelelően egyszerűsítsenek; a tisztviselőkérdés, főleg a nyugdíjkérdés, mielőbb rendeztessék. Végül rámutat a pénztár arra, hogy a mai kereseti viszonyok szükségessé teszik a biztosítás felső határának 2400 koronáról legalább 3600 koronára való emelését. Az emlékiratot a pénztár megküldötte a m. kir. Állami Munkásbiztosítási Hivatalnak és az Országos Pénztárnak is.

Az országos pénztári alkalmazottak szerződteséről a Munkásügyi Szemle 1915. november 25-iki számában megemlékeztünk. Az Állami Hivatal az Országos Pénztár alkalmazottaira vonatkozó szolgálati és fegyelmi szabályzat alapján egyesek szerződtesét jóváhagyta, némely tisztviselőtől azonban a jóváhagyást megtagadta, részint mert oly állás, amelyre az Országos Pénztár igazgatósága őket szerződtesse, költségvetésileg rendszeresítve nincsen, másoknál nem hagyta jóvá a szerződést, mert az illetőknek a szerződtesett állásukhoz szükséges képesítésük nem volt meg, ismét másoknál megtagadta a Hivatal a szerződtesésükhöz való hozzájárulását azért, mert nevezetteknek szerződtesése a rangsorban előbbre levő, hadbavonult pénztári alkalmazottak érdekeire súlyos sérelmet jelent. A Hivatal leiratában hangoztatja, hogy az Országos Pénztárnak még annak a látszatát is kerülnie kell, hogy a hadban távollevő alkalmazottait, az otthonmaradtak a legcsekélyebb, meg nem érdemelt mérvben is háttérbe soríthatják.

Kerületi pénztári alkalmazottak véglegesítése. Több kerületi munkásbiztosító pénztár beadvánnyal fordult az Országos Pénztárhoz s ebben a pénztári alkalmazottaknak véglegesítését kérte. Az Országos Pénztár elnöksége határozatilag kimondotta, hogy mielőtt véglegesítés tárgyában határozná, felterjesztést intéz az Állami Hivatalhoz, amelyben arra kéri, hogy a helyi szervek igazgatóságai által elfogadott szolgálati és fegyelmi szabályzatokat a legsürgősebben hagyja jóvá és fogadja el az Országos Pénztár által készített szakvizsgaszabályzatot.

Vidéki pénztárak ügykezelésének tanulmányozása. A Munkásügyi Szemle m. évi július 25-én megjelent számában (337. lap) közöltük, hogy a kereskedelemügyi miniszter hozzájárult Kis Adolf igazgató oly kérelméhez, hogy a vidéki pénztárak ügykezelését megtekinthesse. A kereskedelemügyi miniszter az engedély megadásával egyidejűleg felhívta az Állami Hivatalt, hogy megfelelően intézkedjék aziránt, hogy a pénztárak Kis igazgatót tanulmányútja sikere érdekében kellően támogassák, illetve a szükséges felvilágosításokat megadják. Kis igazgató e tanulmányútját befejezte és erről illetékes helyen jelentést tett. A tanulmányút alkalmával, ha Kis igazgató valamely pénztárnál szabálytalanságot, helytelen berendezést vagy hibát látott, erre kollegiálisan figyelmeztette az ottani ügyvezetőt, sőt több esetben tanácscsal is szolgált, hogy az ügykezelésben mutatkozó hiányokat mikép javítsák. Ennek következtében az Országos Pénztár elnöksége elhatározta, hogy felterjesztéssel fordul az Állami Hivatalhoz, amelyben részletesen rámutat ama anyagi konzekvenciákra és kezelési zavarokra, amelyek Kis Adolf igazgató félreértett megbízása és tanácsainak utasításként való felfogása és követése folytán a pénztárak kezelésében és ügyvitelében előállhatnak, mindezek ellen tiltakozását fejezi ki és Kis igazgató részére adott megbízás visszavonását kéri.

Az osztrák betegsegélyző pénztárak országos értekezlete. A »Reichskommission«-hoz csatlakozott osztrák betegsegélyző pénztárak kétnapos tanácskozást tartottak Bécsben január 31-én és február 1-én, hogy megvitassák azokat az intézkedéseket, amelyek a pénztárak jövője érdekében szükségesek.

A háború egyelőre Ausztriában is, majdnem kivétel nélkül, azzal a hatással járt, hogy a pénztárak segélyezési költségei aránytalanul csökkentek, miáltal a pénztárak anyagi helyzete általában javult. Azonban súlyos aggodalmakat táplálnak szakkörökben a pénztárak jövőjét illetően, még pedig azért, mert a háború lefokozza a tagok ellentálló erejét, a harctéren a pénztár tagjai súlyos betegségeket szereznek s ezek a háború után, sőt részben már ma is, a pénztárak segélyezési szolgáltatásait veszik igénybe. Erélyes és céltudatos intézkedésekre van tehát szükség, hogy a pénztárak vértzetten álljanak a jövő feladataival szemben.

E kérdések fontosságát nemcsak a pénztárak ismerték el, amennyiben igen nagy számban képviseltették magukat, de elismerték a kormány és a hatóságok is. Az értekezletre ugyanis a belügyi, kereskedelemügyi, pénzügyi és vasútügyi miniszter küldtek képviselőket, továbbá kivétel nélkül mindazok a hatóságok, amelyek a betegsegélyező pénztárakkal kapcsolatban állnak. *De különösen emelte az értekezlet jelentőségét a belügyi és kereskedelemügyi miniszter személyes megjelenése.* A belügyminiszter a tanácskozások folyamán fel is szólalt s kijelentette, hogy a kormány ismeri a betegsegélyező pénztáraknak, mint szociálpolitikai intézményeknek fontosságát, ismeri a működésük elé háruló nehézségeket is s megnyugtatja az értekezletet, hogy a kormány minden tekintetben támogatni fogja a pénztárakat abbéli törekvésükben, hogy hivatásuknak továbbra is sikerrel felelhessenek meg.

Ugyanebben az időben a »Reichsvertretung deutscher Krankenkassen Oesterreichs« című szövetségben összpontosult pénztárak is rendkívüli ülést tartottak s ugyanezekről a kérdésekről tanácskoztak. Mindkét értekezletről még részletesebben beszámolunk.

A korhatár leszállítása az aggkori biztosításnál. Megírtuk, hogy a német birodalmi kormány a birodalmi gyűlés elé terjesztett emlékiratában az aggkori biztosításnál a korhatár leszállítása ellen foglalt állást. A birodalmi gyűlés nem fogadta el az emlékirat érveit s arra utasította a kormányt, hogy terjesszen elő haladéktalanul törvényjavaslatot a korhatárnak 70 évről 65 évre való leszállításáról. E törvényjavaslat beterjesztéséig függőben hagyta a birodalmi gyűlés a kormányjelentés tárgyalását.

Orvosok és pénztárak konfliktusa. Az orvosok és pénztárak közötti viszony Németországban újra élesedni kezd. Az orvosok leipzig-i szövetsége diktálni akarja a pénztáraknak az orvosrendszert. A pénztárak ezt természetesen nem engedik ellenállás nélkül s így nincs kizárva, hogy a háború után újabb harcok törnek ki a pénztárak és az orvosok között.

Halottvívők biztosításra kötelezettek. A Gross Berlin-i Oberversicherungsamt vitás kérdés kapcsán kimondotta, hogy a berlini templom segéd-szolgája és ugyanezen templom tanácsa által alkalmazott négy halottvívő a betegségi biztosítási kötelezettség alá esnek. A biztosítási kötelezettség eldöntésénél nem az a döntő, hogy a halottvívők munkájukat mint főfoglalkozásukat űzik-e és mily magas a keresményük; az sem döntő, hogy a halottvívők munkájának ellenértékét minden egyes esetben az elhalt hozzátartozóitól szedik be. A keresmény nem tekinthető oly csekélynek, t. i. a létfenntartás szempontjából lényegtelennek mondhatónak, hogy nevezett szolgálata a biztosítástól mentesnek lenne tekintendő. A halottvívőket és a templomi szolgát foglalkozásuknál fogva a templomtanács alkalmazottainak kell tekinteni, mert ezzel vannak személyes és gazdasági alárendeltségi viszonyban. Hogy e mellett a szobanforgó halottvívők ipari munkát ily folytatnak, a biztosítási kötelezettség eldöntése szempontjából teljesen közömbös.

A leipzig-i betegsegélyező pénztár pénzügyi bajai. Németországnak az új munkásbiztosítási törvény (RVO) életbeléptetéséig legnagyobb betegsegélyező pénztára, a leipzig-i Ortskrankenkasse, pénzügyi bajokkal küzd. A pénztár a tartalékalapot már évek óta nem bírja a törvényben előírt mértékben dotálni. Az 1914. évben pedig több mint 900.000 márka veszteséggel zárta le a számadásait s az 1913. évvégi 5,270.829 márkányi vagyona 4,321.882 márkára csökkent.

Mintthogy a háború után nagy valószínűséggel lehet számítani a pénztár

fokozottabb igénybevételére (a pénztárnak 50.000 volt tagja áll hadban), a pénztár vezetősége a pénzügyi bajok orvoslására tervezetet készített, miután már a felügyelő hatóság is sürgette a pénzügyi szanálást.

A vezetőség javaslata a következő: a szükségtörvény alapján megállapított $4\frac{1}{2}\%$ -os járulékkulcs fentartása a háború után is; a segélyezési időtartamnak 34 hétre való leszállítása (eddig 40 hétig kaptak segélyt a pénztár tagjai); a vasárnapra szóló táppénzfizetés megszüntetése; a betegség első három napjára szóló táppénzfizetés megszüntetése (eddig baleseti vagy halálos megbetegedéseknél a betegség első napjától járt a táppénz); családtagok részére gyógyszerek ingyenes nyújtásának megszüntetése, az ingyen orvosi kezelés megtartása mellett.

A felügyelő hatóság a túlmenő segélyek messzebbmenő korlátozását kívánta, a pénztár elnöksége azonban csak a fentieket javasolja a közgyűlésnek.

Uj mezőgazdasági balesetelhárító-szabályok. A birodalmi biztosítási hivatal a háborús viszonyok dacára tevékenyen folytatja a Reichsversicherungsordnung végrehajtása kapcsán a balesetelhárító intézkedések további előkészítését. Így legutóbb a mezőgazdasági üzemek balesetelhárító szabályzatai készültek el, jelenleg a mezőgazdasági Berufsgenossenschaftok előtt vannak véleményezés végett. A tervezet szerint már 1917. január 1-től keresztülviendők megfelelő rendszabályok a mezőgazdasági gépeken. Ezzel szemben aggályok mutatkoztak a háborúban harcoló mezőgazdákkal szemben és ezen szempont figyelembevételével két évi határidőt tartanak egyes Berufsgenossenschaftok megállapítandónak a szabályzat hatályba lépésére.

Kötelező betegségi biztosítás Svédországban. A svéd kormány elhatározta, hogy a betegség esetére való kötelező biztosításról javaslatot terjeszt a parlament elé.

SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY.

Tervezet a tuberkulózis leküzdésére Szeged szab. kir. városban

Dr. Hollós József főorvos Szeged város hatóságához egy érdekes tervezetet nyújtott be, amelynek célja a tuberkulózis elleni védekezés egységesítése és a halálozások számának csökkentése.

Tervezetében különösen a következő négy szempontot tartja fő fontosságúnak:

I. Meg kell akadályozni, hogy a bacillusokat termelő tüdővészések környezetüket megfertőzzék. E célból szükségesnek tartja a betegek szigorú nyilván tartását, lehető elkülönítését és a kellő fertőtlenítést.

II. A lappangó gümőkórban szenvedő egyéneket specifikus kezeléssel (oltásokkal) meg kell gyógyítani, hogy a tüdővész kitörését megakadályozzuk. E végből szükségesek kellő szakképzettséggel rendelkező orvosok, akik a betegséget lappangási vagy álcázott alakjában is felismerik és megfelelő nyilvános rendelőkben, vagy e célra külön felállítandó kórházakban a specifikus kezelést eszközlik.

III. Fokozni kell a gyengébb egyének ellenállóképességét. Itt nagy szerepet juttat dr. Hollós a napkúrának.

IV. Meg kell szüntetni a folytonos fertőzések lehetőségét és azokat a behatásokat, amelyek az ellenállóképességet állandóan és különösen csökkentik és ez által a fertőzésre való hajlamot növelik. E célból szükséges egészséges munkáslakásoknak megteremtése, kis kertváros létesítése, amelynek környékén semmiféle szeszes itálnak a kimérését sem szabadna megengedni. Mert az alkohol csökkenti az ellenállóképességet és az utódokra kihatólag is óriási mértékben növeli a tüdővészre való hajlamosságot. Az alkoholkérdés a tüdővész elleni küzdelem egyik fontos programpontja, amely téren elsősorban az orvosokra vár fontos feladat.

Dr. Hollós előterjesztésében a praktikus megoldást is szem előtt tartva, konkrét ajánlattal és költségvetéssel is kíséri érdekes javaslatát.

Gyermekági segély és csecsemőhalandóság. A berlini Allgemeine Ortskrankenkasse adatokat gyűjt arról, hogy a gyermekági segélyben részesült anyák gyermekeiket mennyi ideig szoptatták, a gyermek az első életévében meddig volt beteg, mily betegségben szenvedett s ha esetleg meghalt, mikor s mily betegség következtében halt meg. A pénztár az adatok feldolgozása útján meg akarja állapítani a természetes és a mesterséges táplálkozásban részesülő gyermekek halálozásának az arányát. Az adatokat a pénztár úgy gyűjti, hogy minden gyermekági segélyben részesült nőnek egy évre a szülés után kérdőlapot küld kitöltés végett.

A németországi hadi gyermekági-segély összege havonként mintegy 5 millió márka. Ebből az állam terhére 2 millió, mintegy 3 milliónyi összeg pedig a betegsegélyező pénztárak terhére esik. Az egyes gyermekági segélyjuttatott segély összege 133 márkáig terjedhet.

Birodalmi gyermekági segély házasságonkívüli halvaszületésénél. A birodalmi gyermekági segélyre nézve intézkedő 1915. április 23-iki szövetségtanácsi rendelet szerint a gyermekági segély házasságonkívüli gyermek után is adandó, ha háborús segélyt kap. Halvaszületett házasságonkívüli gyermek után az említett szöveg szószerinti értelmezése alapján pedig nem adtak gyermekági segélyt, mert hiszen nem adatik e gyermeknek háborús segély. A berlini Allgemeine Ortskrankenkasse indokolt előterjesztésben fordult a Reichsamt des Innernhez, amely hasonló tárgyban több kérdést elintéző rendeletére utalt. E rendelet szerint méltánytalan volna a gyermekági segély megtagadó értelmezése házasságonkívüli halvaszületések esetén. Természetesen előfeltétel, hogy az atya kötelezettsége, illetve az, hogy a gyermeknek, ha életben marad, hadisegély jár, megállapítható legyen.

Kenyérjegyek oly családoknál, ahol ragályos betegségek előfordultak. A berlini városi tanács a »Freie Vereinigung Berliner Hausbesitzervereine« és a háztulajdonosok többi egyesületének a következő határozatot szarmasztatta át: »Hozzánk intézett megkeresésre hozzájárulunk ahhoz, hogy a háztulajdonosok a kenyérjegyszelvényeket oly háztartásokból, ahol ragályos betegségek vannak, ne szedjék be. Ilyenkor a kenyérjegykiosztó-bizottságnak esetről-esetre jelentés teendő.«

A harctéri sérültek gyógyulása. A német orvosok és az egészségügyi szolgálat rendkívüli szervezettsége lehetővé tette, hogy a háborúban megsebesült vagy megbetegedett katonák hihetetlenül nagy számaránya lett ismét szolgálatképes. A »Deutsche Medizinische Wochenschrift« statisztikája világosan mutatja e haladást, amely egyúttal a német szociálhygiéne óriási fejlettségének is jele.

Míg 1914. augusztus havában 100 sebesülthez jutott 84·4 szolgálatképes, 3 halott, 12·2 szolgálatképtelen és szabadságolt, addig 1914. szeptember havában 100 sebesülthez 88·1 szolgálatképes, tehát majdnem 4 emberrel több jutott; a halálesetek száma 3⁰/₀-ról 2·7⁰/₀-ra apadt. A sebesültek ápolásának eme fényes eredményei hónapról-hónapra, némi megszakítással, még jobban javultak. 1915. januárban a halálesetek számaránya 1·4⁰/₀, a következő hónapban 1·3⁰/₀, majd csekély emelkedés után június és júliusban 1·2⁰/₀-re süllyedt. A halálesetek számának csökkenésével kapcsolatban a szolgálatképesek számaránya az áprilisi 91·2⁰/₀-ról júliusban 91·8⁰/₀-ra emelkedett. 7⁰/₀ szolgálatképtelenné vagy szabadságoltá lett, de várható, hogy ezeknek jelentékeny része ismét egészséges és katonai szolgálatra alkalmazható. Ha az egész év átlagát vesszük, arra az örömdetes eredményre jutunk, hogy a sebesültek 89·5⁰/₀-a szolgálatképes, 8·8⁰/₀-a szolgálatképtelen vagy szabadságolt és csak 1·7⁰/₀ az elhaltak számaránya.

Katonáink akaratereje. Dr. Goldscheider német vezértörzsorvos a fronton szerzett tapasztalatai alapján katonáink akaraterejéről valóságos dicshimnusz zeng. A »Berl. med. Gesellsch.«-ban tartott előadásában mindenekelőtt konstatálja, hogy a betegség érzetét legyőzi az emelkedett hangulat és a cselekedni vágyás.

Az akarat hatalma győz a test felett; az erős akaratnak tulajdonítható, hogy katonáink a gyakran gyenge táplálék és csekély pihenő mellett óriási izommunkát fejtenek ki, a lehető legnagyobb fáradságot is az ingerek folytán óriási mértékben fokozott idegmunkát kibírják. A szervezet mintegy átszellemül és minden sejtje felett a lelki élet uralkodik. A beteg organizmus is a legnagyobb mértékben alá van rendelve a lelki élet hatalmának. Az akaraterő részben indító, részben gátló tényező. Ha az akarat legyőzi a kimerülés, a hidegség, az éhség felette kellemtelen érzéseit, úgyszintén az idegrázkódtató lármát, a rothadás szagát, akkor nagy befolyása van a betegség érzetének elviselésére is. A kedélyhangulat és akarat kölcsönösen függenek egymástól. Az emelkedett kedélyhangulat az akaratot élénkíti, ezzel viszont emelkedik a kedélyhangulat. A gyöngye akaratot a jó hangulat megerősítheti, viszont az erős akaratot, a rossz hangulat megbéníthatja. A jó kedélyhangulat fentartása az életerőre és kitartásra hatalmas befolyással van. Teljes joggal tulajdonítanak a hadműveleteknél ennek rendkívül nagy fontosságot.

Sebesülés utáni hajhullás. A lelki megrázkódtatás utóbetegségének egyik rendkívüli érdekes esetét figyelték meg a müncheni A. tartalékkórházban. Egy 37 éves landwehr-katona haja néhány nappal megsebesülése után hullani kezdett és néhány hónap múlva a katona csaknem teljesen kopasz lett. A sebesült azelőtt teljesen egészséges volt, a haja nem hullott. Szeptember 4-én a bal alkarján schrapnellgolyótól megsebesült. Akkor rendkívüli izgatott állapotban volt, mert még $\frac{3}{4}$ óráig az ellenség tüzésége által belőtt területen kellett visszamennie. Négy nap múlva észrevette, hogy haja hull és folytonosan fáj a feje. Először a fej hátsó részén keletkeztek hajmentes területek, ezek mind nagyobbak lettek, míg végül a teljes kopaszság következett be. Azután szemöldökének és szakállának szálai is kihulltak. Hat hét előtt néhány helyen teljesen szintelen hajszálak kezdtek nőni. A fejbőr elefántcsontszinű és kissé megvékonyult volt.

A lövedék hatása a hallási érzékre. A modern háború pokoli zaja csaknem minden harcosnál hallási zavarokat idéz elő. Szerencsére ezek a zavarok többnyire visszafejlődnek, néha azonban maradandó kár származik belőlük. A megbetegedések nagy része olyképen keletkezett, hogy a beteg közelében egy gránát robbant föl, és az erős csattanás és légnyomás következtében nagyot hallás, nyomás, zúgás vagy csengés érzete lép fel a fülben. A legfontosabb jelenség a nagyothallás. Váltakozó, a fátyolozott hallástól egészen a teljes sükettségig terjedő árnyalatokban lép fel. Igen sok esetben a dobhártya teljesen normális, más esetben pedig repedezett és gennyes. A hallást gátló zavarok csaknem teljesen és gyorsan megszűnnek, de megmarad a tompa nyomás érzete és a zajjal szemben való túlérzékenység. Az esetek egy része kétoldali, rendszerint azonban az a fül szenved többet, amelynek oldalán a robbanás történt. Oly sérülések, amelyek három havi gyógykezelés után még fennállnak, maradandó jellegűek.

A hegek rádiummal való kezelése. Miután a francia orvosok már korábban is elcsúfító hegeknél rádiummal kedvező eredményeket értek el, a berlini rádiumintézetben 81 ilyen katonát vettek kezelés alá. Az eredmények kielégítőek voltak. A heg puha lett, fájdalmasságát elvesztette és régi mozgékonyágát visszanyerte. Káros hatást nem észleltek. Az állkapocs sérüléseinek a szájnnyílás tekintetében a kezelés kedvező eredménnyel járt. Kedvező kozmetikai eredmények is érhetők el. A végtagok hegeinek kezelésénél csak akkor érhető el nagyobb eredmény, ha a sebforradás alatti izmok vagy csontok állaga nagyobb sérülést nem szenvedett.

A lábak ápolása az iskolákban. Württembergben a minisztérium középiskolai ügyosztálya a népiskolák tanfelügyelőivel egyetértve, a lábak ápolásáról a következő rendeletet bocsátotta ki:

Hogy a serdülő ifjúságot a lábak gondozására és a helyes járásra idejekorán hozzászoktassuk, hogy a lábak erőteljes fejlődését előmozdítsuk és a lúdtalpak terjedését meggátoljuk, szükséges, hogy az ifjúságot, főként a tornaórákon a következő főbb elvekre kioktassuk: 1. A lábujjak szabad mozgását semminek sem szabad akadályozni, ezért a harisnya vagy lábbeli szorításától a lábat mentesíteni kell. 2. A cipő erős anyagból készüljön, széles, középmagas sarokkal. 3. A lábakat gyakori fürösztéssel erősíteni kell, járásnál a lábfejet is kellőleg hasz-

nálni kell, mert a túlnyomóan a talp hátsó részén való járás a lábat gyöngíti és a lúdtalp kifejlődésére vezet. Erre kell szoktatni az ifjúságot a szabadgyakorlatokkal, a lábak emelésével, térdhajlítással, futással, ugrással, lépcsőjárással és hegymászással.

MUNKÁSVÉDELEM. MUNKAVISZONY.

A hadfelszerelő üzemekben alkalmazott munkások szolgálati-munka- és bérvizonya ügyében a magyar királyi honvédelmi miniszter f. évi január 17-én 18.950/1915. sz. a. fontos rendeletet adott ki. A rendelet első szakaszában kimondja, hogy a hadi üzemeknek csak azok a munkásai kötelesek munkaviszonyukban mindaddig megmaradni, amíg az üzem folytatásának kötelezettsége fennáll, akik hadiszolgáltatásul személyes szolgálatra kötelezhetők; a hadi üzemek többi munkásai a szolgálati viszonyt az ipartörvény rendelkezései szerint szüntethetik meg. A katonai büntető bíraskodás és a katonai fenytő hatalom alá is csak az előbbi munkáscsoportok vonhatók be. A rendelet 3. §-a szerint a hadi üzemek munkásai ugyanolyan munkabérben részesítendők, mint a többi munkások. A munkabér megállapításánál az életszükségleti cikkek árának emelkedésére figyelemmel kell lenni. A munkaidő tekintetében az 1914. évi július hó 25-én érvényben volt munkarend vagy szerződés az irányadó, amelynek rendelkezésein túlterjedő munkák külön díjazandók. Mindazok, akik a munkásoknak a rendelet szerint járó béreket meg nem fizetik, kihágást követnek el és annak megfelelően büntetendők. A hadi üzemek munkásainak szolgálati- bér- és munkaviszonyainak tekintetében felmerülő panaszok elintézésére a rendelet Budapesten panaszbizottságot szervez, amelynek élén a honvédelmi miniszter által kijelölt elnök áll s tagjai a kereskedelemügyi miniszternek vagy más érdekelt miniszternek képviselője, a katonai parancsnokság egy kiküldöttje, a munkaadók szakképviseletének és a munkások szakszervezetének két-két kiküldöttje. A panaszbizottság a panasz megvizsgálása alapján a felek között békés kiegyenlítést kísérel meg s ha az nem sikerül, a panaszt a vizsgálati anyaggal együtt az illetékes miniszterhez terjeszti fel. Tekintettel arra a sok panaszra, amely a hadi üzemek munkásai részéről felhangzott, azt reméljük, hogy e rendelet szánlni fogja a hadi üzemek munkásainak viszonyait.

Az ipartörvény alkalmazása a kiskorúakkal szemben. A belügyminiszter a kereskedelemügyi miniszterrel egyetértőleg az alsófokú rendőri büntető bírósági ítéleteket megsemmisítette és új határozathozatalt rendelt el, mert a lefolytatott eljárás során a fiatakorúak bíróságáról szóló 1913. évi VII. t.-c. végrehajtása tárgyában 1913. évi 212.000 sz. a. kiadott belügyminiszteri rendelet határozmányai figyelmen kívül hagytak. (Ker. Min. 61.624/1915. számú hat.)

A bányüzemnél balesetet szenvedett alkalmazott kártérítési követelésének a bíróság előtt való érvényesíthetősége nincs ahhoz az előfeltételhez kötve, hogy kárkövetelésének megállapítása végett előbb a bányatársládához forduljon. Ezt az elvet a budapesti kir. ítélőtábla mondotta ki a következő indokolással:

Jóllehet az 1907. évi XIX. t.-c. 3. §. 1 pontjában megállapítást nyert, hogy a bánya és az ott felsorolt egyéb üzemekben alkalmazottak balesetbiztosítási kötelezettség alá esnek, mégis, a bányatörvény hatálya alá tartozó bányüzemeknek oly alkalmazottaira, akik a bányatörvény alapján létesített és az idézett t.-c. 155. §-ában körülírt alapszabályokkal ellátott bányatársládáknak tagjai, az 1907. évi XIX. t.-c. rendelkezései ki nem terjesztettek, hanem ezeket illetően mindazokra a kérdésekre, hogy az ilyen alkalmazottak az alkalmaztatásuk ideje alatt, az üzem körében szenvedett balesetek következtében kártalanítást kitől, mily mértékben és mily feltételek mellett igényelhetnek, a törvényhozás további intézkedéséig, a korábbi jogállapot minden változtatás nélkül fentartatott. Mint-hogy pedig a fennálló jogszabályok szerint a bánya üzemnél balesetet szenvedett kártérítési követelésének a bíróság előtt való érvényesíthetősége nem volt és nincs ahhoz az előfeltételhez kötve, hogy a sérült munkás kárkövetelésének megállapítása végett előbb a bányatársládához forduljon s ugyanazért felperes,

aki a nem vitás tényállás szerint az alperes üzeménél fennálló bányatársulatládának a tagja volt és aki vitatja, hogy őt a baleset alperes gondatlansága miatt érte, nincs elzárva attól, hogy az őt netalán megillető bérkövetelésének érvényesítése végett alperes ellen a bíróság előtt felléphessen, a kereset tehát, amiatt, mert felperes követelését a bányatársulatládánál még nem érvényesítette, el nem utasítható, ennél fogva az elsőbíróságot ítéletének megváltoztatása mellett az ügy érdemében újabb határozat hozatalára kellett utasítani.

A m. kir. Kúria a másodbíróság ítéletét indokolásánál fogva helybenhagyta.

A darabszámra dolgozó segéd elbocsátása a reábízott munka befejezése előtt. A budapesti kir. ítélőtábla felülvizsgáló tanácsa egy konkrét eset kapcsán kimondotta, hogy az ipartörvény 93. §-ának abból a rendelkezéséből, hogy az a segéd, aki darabszámra fizettetik — addig nem léphet ki, míg az átvett munkát be nem fejezte — nem következik az is, hogy a munkaadó az ily munkást a munka befejezte előtt el nem bocsáthatná, mert a törvény kivételes intézkedéséről lévén szó — az csakis azzal szemben alkalmazható, akire a kivétel kifejezetten vonatkozik. A törvény ily értelmezése mellett szól a »legis ratio« is, mert a munkaadónak a munka sikeres befejezése végett érdekében állhat, hogy bizonyos meghatározott munkát ugyanaz a segéd fejezze be, aki azt megkezdte, míg ellenben a segéd részéről ily érdek nincs, amennyiben az, hogy a munka sikere, azáltal, hogy azt más fejezi be, esetleg veszélyeztetve van, a segédre nézve anyagilag közömbös. Ha tehát a darabszámra dolgozó segéd a reábízott munka befejezte előtt elbocsátatik, ebből a segédre nézve a még el nem végzett munka utáni bér tekintetében igény nem származik. Az általános magánjogi szabályok szerint pedig erre a munkabérré azért nem tarthat számot, mert a segéd és munkaadó között azáltal, hogy a segéd darabszámra fizettetik, a szolgálati szerződés vállalkozási szerződéssé át nem alakul. A felperesnek a még el nem végzett munka után felszámított bérkövetelése a 2. alatti munkarend »Büntetések« című fejezetének utolsó két bekezdése alapján sem ítélhető meg, mert az itt foglalt rendelkezések csakis arról intézkednek, hogy az önként kilépő vagy a felsorolt okokból felmondás nélkül elbocsátott darabszámra dolgozó munkás nem az elvégzett munka után megállapított akkorddíjra, hanem a kilépésig esedékes napszámra tarthat igényt, továbbá, hogy a megállapított akkorddíj csakis az esetre jár, ha, az elvégzett munkára való tekintettel, az a napszámnál kisebb lenne. Oly rendelkezést azonban, hogy darabszámra dolgozó segéd, a munkák befejezte előtt történt elbocsátása esetére, az el nem végzett munka után is díjazásban részesül, az idézett szabályok nem tartalmazzák.

A vasárnapi munkaszünet az osztrák iparban a háború alatt. A háború kitöréséig Ausztriában az a rendelkezés volt érvényben, hogy mindazokban az üzemekben, ahol az üzem természete miatt a vasárnapi munka elkerülhetetlen, a vasárnap is dolgozó munkásoknak — ha a vasárnapi munka 3 óránál tovább tart — a legközelebbi vasárnapon, vagy pedig egy hétköznapon 24 órás munkaszünetet kell adni. Csak a cukorgyártás némely munkálatainál volt ez alól kivétel. Itt 6 órás vasárnapi munka után járt csak a 24 órás pótpihenő s csapatváltásnál ez is 18 órára volt csökkenthető. A háború kitörése után a vasárnapi munkaszünetet császári rendelettel felfüggesztették.

Az »Arbeiterschutz« megállapítása szerint azonban a legtöbb ipari üzemben a háború alatt is betartották a vasárnapi munkaszünetet. Csak a hadsereg részére dolgozó üzemek egy része dolgoztatott vasárnap, ezek is rossz tapasztalatokat szereztek vele.

Egy 1915. december 28-án kiadott miniszteri rendelet egyébként a *kereskedelmi üzletekre* a vasárnapi munkaszünetet újra életbe léptette. Az élelmiszerkereskedelemre vonatkozólag a miniszter utasította a tartományi hatóságokat, hogy az érvényben levő rendelkezéseket vizsgálják felül s esetleg változtassák meg, amennyiben az az élelmiszerellátás céljából szükséges.

Az üzletek esti hét órás zárása január 3-tól fogva ismét kötelező Bécsben. A helytartóság az üzletek zárására vonatkozólag is újra életbe léptette a törvényes rendelkezéseket, amelyeket a háború elején felfüggesztettek.

A nők munkaidejének korlátozása a hadfelszerelési munkáknál.

A németországi 3. hadtestparancsnokság a hadseregszállítókat rendeletben hívta fel, hogy a nők különórátzatását *minden körülmények között* kerüljék s ahol csak lehet — jó kereset mellett — a nyolc órás munkanapot, vagy még rövidebb munkaszakaszokat vezessenek be.

Munkásvédelem az angol lőszergyártásnál. Az angol kormány múlt év szeptemberében egy bizottságot küldött ki, a lőszergyárakban dolgozó munkások egészségügyi viszonyainak a megvizsgálására. Ez a bizottság eddig két jelentést készített és pedig: a munkások pihenési idejéről s lehetőségeiről és a vasárnapi munkaszünetről.

A bizottság megállapította, hogy a túlfeszített és rendszeres éjjeli munka miatt szükségessé vált arról gondoskodni, hogy a munkások a gyárakban étkez-hessenek. Ez a gondoskodás különböző módon történik. Vannak külön helyiségek, ahol a munkások a magukkal hozott ételt elfogyaszthatják. Vannak azután főző alkalmatlóságok, vagy legalább is meleg víz áll a munkások rendelkezésére, (meleg italok készítésére). Gyakori a buffet-berendezés is. Egyes helyeken — ezek legjobban szolgálják a célt — olyan étkező helyiségek vannak, amelyekben vannak alkalmas berendezések, hogy a munkások ki is pihenhetik magukat. A bizottság hangsúlyozza annak a szükségességét, hogy a munkásoknak munkaközben alkalom adassék erőteljes táplálkozáshoz és megállapítja, hogy úgy a munkaadók, mint a munkások ezt teljes mértékben felismerték.

A vasárnapi munka tekintetében a bizottság azt állapította meg, hogy a munkaadók nem kívánják a vasárnapi dolgoztatást — mert nagyon sokba kerül nekik. Viszont egyes esetekben — épp a pótlékok miatt — a munkások kívánták. Az utóbbi időben a vasárnapi munka csökkenőben van; sok helyen ugyanis azt tapasztalták, hogy a hét napi munka mellett sem lehet többet előállítani, mint hat nap alatt. A bizottság határozottan a vasárnapi szünet betartását kívánja, mert a munkások s különösen a mesterek és előmunkások között, már is észlelhetők a túleröltetés jelenségei.

Munkanélküliség esetére való biztosítás Finnországban. A finn szenátus most tárgyalja az országgyűlés által 1914. április 28-án elfogadott törvényjavaslatot a munkanélküliség esetére való biztosításról. A javaslat a dán törvény mintájára készült. Az állam az elismert egyesületeknek az általuk kifizetett segélyek arányában hozzájárulást ad a munkanélküli segélyhez. A hozzájárulás felét azonban áthárítja a községre, amelyben a segélyezett lakik. Az egyesületek elismerésének lényegesebb feltételei a következők: az egyesület tagjai csak bér munkások lehetnek; a munkanélküli segélypénztár bevételeinek — az államsegélyt bele nem számítva — legalább fele részben a tagjárulékokból kell állni; a napi segély kevesebb mint 0.50 és több mint 3.— márka nem lehet. Segélyre 6 hónapi tagság után lehet a tagoknak igényük s a munkanélküliség első 6—15 napjára nem fizettetik segély. Egy évben legfeljebb 90 napi segély fizethető egy tagnak. Nem fizethető segély, ha a munkanélküliséget sztrájk, kizárás vagy betegség okozza, avagy ha a tag saját hibájából lett munkanélkülivé, úgyszintén, ha alapos ok nélkül vonakodik az egyesület avagy egy községi munkaközvetítő intézet által felajánlott munkát elfogadni.

SZAKIRODALOM.

A Munkásügyi panaszbizottságok és a katonai fölügyelet alá heiyezett gyárak munkásainak *munka-, bér- és szolgálati viszonyára* vonatkozó honvédelmi miniszteri rendelet részletes magyarázó szöveggel megjelent. Az új rendelet nálunk egészen *újszerű szociálpolitikai rendszere megérdemli*, hogy az érdekelt munkaadókon, munkásokon és alkalmazottakon kívül a közönség is megismerje, mert az itthonmaradottak széles rétegeinek érdekeit öleli föl.

A könnyen áttekinthető, ügyesen összeállított kis füzetet Jászai Samu a Szakszervezeti Tanács titkára írta és a Népszava könyvkereskedés adta ki. Ára 30 fillér, kapható minden könyvkereskedésben.

...	JOGGYAKORLAT	...
-----	---------------------	-----

BETEGSEGÉLYEZÉS.**Iparhatóság véghatározata nem res judicata.**

I.

A kassai kir. járásbíróság 1915. évi május hó 28-án, P. II. 1904/1915. sz. a. kelt ítélete.

Ítélet: A kir. járásbíróság felperest keresetével elutasítja.

Indokok: Felperes kérte alperest 2.365 K 83 f tőke, ennek 1915. évi február hó 9. napjától járó 5⁰/₀-os kamata és a perköltségnek 15 nap alatti végrehajtás terhével, moratóriumra való tekintet nélkül való megfizetésére kötelezni. Tényállásként azt terjesztette elő, hogy a kassai kerületi munkásbiztosító pénztár B. J. hátralékos baleseti és betegségélyezési járulék tartozása fejében felperes, mint a B. J. üzletének állítólagos átvevője ellen, végrehajtást foganatosított és letiltotta ennek a kassai megfigyelő állomás miniszteri biztosánál, a katonai barakk-kórház építkezése körül részére járó vállalati összeget. E letiltás folytán a vállalati összeget nevezett miniszteri biztos alperesnek nemcsak utalványozta, hanem tényleg ki is fizette.

Felperes ezen tényekről tudomást nyervén, az I. fokú iparhatóságnál keresetet indított alperes ellen, annak megállapítása iránt, hogy őt a B. J. tartozásai nem terhelik. Felperes keresetének az iparhatóság helyt adott, amikor azonban ennek alapján felperes az alperesi pénztártól a miniszteri biztos által befizetett 2.365 K 83 f-t visszakövetelte, alperes ennek fizetését megtagadta.

A kir. járásbíróság a felperesi keresetet elutasította.

Kétségtelen ugyanis, hogy a kassai rendőrfőkapitányságnak 1915. évi január hó 20-ik napján 617. sz. a. kelt határozatával, a Kassa szab. kir. város adóhivatala által 1914. évi december hó 21-ik napján 1615. sz. a. letiltási rendelvény formájában eszközölt végrehajtás sem korlátozást nem szenvedett, sem meg nem szűnt, mert közigazgatási hatóság által foganatosított végrehajtások a bíróság elrendelt és bírósági közeg által foganatosított végrehajtásokkal egy tekintet alá esnek, tehát ezekre is az 1881 : LX. t.-c. rendelkezései irányadók. Ily körülmények között nem kétséges továbbá az sem, hogy miután felperes az I. fokú iparhatósági határozat alapján alperes ellen az 1881 : LX. t.-c. 30. §-ában előírt jogával nem élt, a közigazgatási hatóság által 1914. évi december hó 21. napján foganatosított végrehajtási eljárás ma is egész hatályában fennáll, tehát alperes nem jutván a 2.365 K 83 f letiltott összeghez sem jogtalanul, sem tiltott úton, azt sem jogtalan gazdagodás, sem kártérítés címén, amely alapon azt felperes igényli, felperesnek visszafizetni nem köteles.

II.

A kassai kir. törvényszék 1915. évi július hó 8. napján Pf. 1936/1915/12. sz. a. kelt ítélete.

Ítélet: A kir. törvényszék az elsőbírósági ítéletét helybenhagyja.

Indokolás: A felperes ennek az összegnek a maga kezéhez való visszafizetése iránt indította meg a keresetét azon az alapon, hogy az iparhatóságnak 617/1915. sz. véghatározata értelmében az alperesnek erre az összegre igénye nincsen.

Az alperes a felebbezési tárgyaláson azt vitatta, hogy az iparhatóságnak nincs hatásköre abban a kérdésben dönteni, amely kérdésnek eldöntése végett a felperes panaszával az iparhatósághoz fordult, ezért az iparhatósági véghatározatnak vele szemben jogi hatálya nincsen. Az 1907 : XIX. t.-c. 156. §-a értelmében mindazokat a vitás kérdéseket, amelyek egyfelől a kerületi munkásbiztosító pénztár és másfelől a munkaadók között az utóbbiakat terhelő betegségélyező és balesetbiztosítási járulékok tekintetében keletkeznek, az 1884 : XVII. t.-c. 176. §-ában szabályozott eljárás szerint az iparhatóság dönti el. Az a kérdés, hogy a felperest a B. J. hátralékos járulékok terhelik-e, nyilvánvalóan a most említett vitás kérdések közé tartozik, ennél fogva a kérdésben az iparhatóság dönthetett. Hatáskör szempontjából tehát az iparhatóság véghatározatának hatályossága meg nem

Indokolás: Az 1907. évi XIX. t.-c. 1. §-ának 12. pontja szerint a mezőgazdasági termeléssel összefüggő mellékiparágakban (1884: XVII. t.-c. 183. §-ának a) pontja) akár állandóan, akár ideiglenesen, kisegítőképen, vagy átmenetileg munkára alkalmazottak, amennyiben fizetésük egyénenként az évi 2400 koronánál, illetve bérük egyénenként napi 8 koronánál nem több, az ezen törvényben szabályozott betegség esetére való biztosítási kötelezettség alá esnek, bár szorosán véve az ipartörvény rendelkezései ezekre ki nem terjednek.

Adott esetben az iratokból megállapított tényállás szerint a B) alatti jegyzékben felsorolt egyének alperesnek gazdasági szeszgyárában mindnyájan és pedig a kérdéses időben foglalkoztatva voltak, jelesül, néhányan állandóan a szeszgyári üzem egész tartama alatt, a többiek pedig csak alkalmilag és felváltva teljesítettek a szeszgyárnál szolgálatot. Ezek az ipari alkalmazottak tehát már az ipari munkára alkalmaztatás ténye alapján az 1907: XIX. t.-c. által szabályozott, a betegség esetére való biztosítási kötelezettség alá esnek.

A tényállás szerint azonban az is meg van állapítva, hogy ezen a jelzett mellékiparnál foglalatostkodó személyek a kérdéses időben elsősorban az alperesnek szegődményes mezőgazdasági cselédei voltak, továbbá meg van állapítva az is, hogy ezek az 1900: XVI. t.-c., illetve az 1902: XIV. t.-c. értelmében az országos gazdasági és cselédpénztár tagjai voltak s hogy már ezen alapon is segélyre volt igényük, továbbá az is, hogy alperes ezen gazdasági cselédeket az 1907: XIX. t.-c. 50. §-a értelmében betegség esetén orvosi gyógykezelésben részesítette és ennek és az orvosszereknek költségeit fedezte.

Kérdés már most, hogy az olyan ipari alkalmazottak, akik gazdasági cselédként a most említett módon betegség esetére úgyszólván már biztosítva vannak, az ipari alkalmazottakra hatályos, és az 1907: XIX. t.-c. 1. §-ában szabályozott biztosítási kötelezettség alá is esnek-e. E részben szabály az, hogy ezen kötelezettséget nem az alkalmaztatás címe és nem éppen a főfoglalkozás neve, hanem a munka minősége állapítja meg. Tény, hogy a B) alatti jegyzékben felsorolt egyének alperes gazdasági szeszgyárában dolgoztak, tehát ipari munkát végeztek s így mint ipari munkások, az 1907: XIX. t.-c. 1. §-ában szabályozott biztosítási kötelezettség hatálya alá esnek és ekként az ipari betegsegélyző pénztárba való belépés kötelezettsége alól nincsenek felmentve, még arra az esetre sem, ha — mint a jelen esetben — az 1900: XVI. t.-c., illetve az 1902: XIV. t.-c. cikkek értelmében mint gazdasági cselédek, az országos gazdasági és cselédsegélypénztár tagjai voltak, s ha a munkaadó őket az 1907: XIX. t.-c. 50. §-a értelmében betegség esetén saját költségén orvosoltatta is és pedig mindez annál is inkább áll, mert az ipari munkával foglalkozóknak az 1907: XIX. t.-c. 1. §-a szerinti, a betegség esetére való biztosítási kötelezettsége a gazdasági cselédbiztosítástól és segélyezéstől teljesen független és a közérdek szempontjából is indokolt törvényes rendelkezés.

Ebből következik, hogy ezen kötelezettség alól az által sem lehet kitérni, hogy az ipari munkával is foglalkozók szabad választás szerint a gazdasági cselédpénztárnál már előzőleg biztosítottak, mert a törvény ily választási jogot nem ad, hanem ez a törvényes rendelkezés őket az 1907: XIX. t.-c. 1. §-a szerinti ipari munkásbiztosításra feltétlenül kötelezi s mert a kétféle minőségben történt biztosítás az 1900: XVI. és az 1907: XIX. t.-c. cikkek által megengedve van, nyilván azon indokból, mert a mezőgazdasági munkás és cseléd a gazdasági munkás és cselédsegélypénztár kötelékében sokkal kisebb értékű gondozásban részesül, mint az ipari munkások az 1907: XIX. t.-c. értelmében, tehát ez is indokoltá teszi a mezőgazdasági, de ipari teendőket is végző cselédeknek ipari munkásbiztosítását.

BALESETBIZTOSÍTÁS.

A kárösszeg kiszámításánál a balesetet szenvedettnek csakis a baleset idejében megvolt keresménye vehető alapul, és így a baleset utáni időben elért fizetési többlet, nemkülönben a családi pótlék címen élvezett keresményi többlet figyelembe nem vehető.

A m. kir. Kúria 1915. évi szeptember hó 30-án kelt R. P. VI. 408. sz. ítélete.

Ítélet: A kir. Kúria az ítéletet részben megváltoztatja.

Indokolás: Helyes az az álláspontja a másodbíróságnak, hogy a kárösszeg kiszámításánál a balesetet szenvedettnek csakis a baleset idejében megvolt keresménye vehető alapul és így a baleset utáni időben elért fizetési többlet, nemkülönben a családi pótlék címen élvezett keresményi többlet figyelembe nem vehető.

támadható. De az iparhatóság véghatározatának az alperes irányában jogi hatálya még sincsen. Az iparhatóság véghatározata azt állapítja meg, hogy a felperes B. J.-nak nem jogutódja, ennél fogva B. J. hátralékos járuléka a felperes terhére nem esnek. Pedig az iparhatóságnak feladata nem a jogutódlás kérdésének elbírálása volt: Ugyanis nem vitás, hogy az alperes az eredetileg B. J.-t terhelő járulékok behajtása iránt az 1907 : XIX. t.-c. 46. §-a alapján lépett föl. E §. 1. bek. 2. mondata értelmében a munkaadó személyében történt változás esetében a hátralékos járulékokért az a munkaadó szavatol, aki a hátralékos járuléknak közigazgatási úton való behajtása idejében az üzem tulajdonosa. Ez a rendelkezés tehát az új tulajdonos felelősségét a jogutódlástól teljesen függetlenül, pusztán arra a tényre alapítja, hogy a megjelölt időben az új tulajdonos a járulékokkal hátralékos munkaadó üzemének tulajdonosa legyen. Azt kellett volna tehát az iparhatóságnak eldönteni, hogy a felperes B. J. 1914. év elején felhagyott iparüzemének tulajdonosa volt-e akkor, amidőn B. J. hátralékos járulékeinak behajtása iránt a közigazgatási végrehajtás foganatosított? E kérdéssel azonban az iparhatóság nem foglalkozott, így a döntő kérdés keretén kívül álló kérdést elbíráló iparhatósági véghatározat az alperesnek az 1907. évi XIX. t.-c. 46. §-án nyugvó jogát nem érintette és nem érinti.

A kereseti igény a 617/1915. sz. iparhatósági véghatározaton, az alperesnek a per tárgyára vonatkozó igénye pedig az 1907 : XIX. t.-c. 46. §-án alapszik.

III.

A kassai kir. ítélőtábla 1915. évi október hó 26. napján, 1915. P. IV. 1879/15. sz. ítélete.

Ítélet: A kir. ítélőtábla a felperes felülvizsgálati kérelmét elutasítja.

Indokok: A felelősségi bíróság ítélete ellen a felperes élt felülvizsgálati kérelemmel és abban azt panaszolja, hogy a felelősségi bíróság a Pp. 411. §-át sértette meg, amidőn a felelősség kérdésének elbírálásába bocsátkozott, dacára annak, hogy az iparhatóság a panasz folytán hozott és bejelentett jogorvoslat visszavonása folytán jogerőssé vált véghatározatában kimondotta, hogy őt az alperes által követelt 2.365 K 83 f tagjárulék és díjból az 1914. évi február havát megelőző időre eső összeg nem terheli és amidőn alperes által jogalap nélkül behajtott 2.365 K 83 f visszafizetésére őt nem kötelezte. Ezen panasz nem bír alappal. Az iparhatóság a jogorvoslattal meg nem támadott 617/1915. sz. véghatározatával azt állapította meg, hogy felperes az alperes által kirótt 2.365 K 83 f-ből csak azt az összeget köteles megfizetni, amely összeg ő reá az általa gyakorolt ipar megkezdésétől, vagyis 1914. évi február hó 1-től alkalmazott munkások után lett kivetve. A peres felek között a vitás kérdést ebben a perben egyedül az képezi, hogy felperes jogosult-e visszakövetelni a kerületi munkásbiztosító pénztár javára befizetett 2.365 K 83 f-t, vagy annak bármely részét, tartozatlan fizetés vagy jogtalan gazdagodás jogcímén. A kérdés eldöntése tekintetében az iparhatóság 677/1915. sz. a. kelt határozata még akkor sem képezne ítélt dolgot, ha ez nem előbb kelt volna, mint a visszakövetelt pénznek az alperesi pénztárba történt befizetése, mert az iparhatóság határozata csak azt bírálja el, hogy az alperes követelését ki és mely időtől meddig köteles fizetni. Ezen határozatban azonban nincs eldöntve az ebben a perben fontossággal bíró és az iparhatóság jogkörébe nem is tartozó az a kérdés, hogy a nem fizető adós jogutóda az előde tartozásáért mennyiben felelős.

Az iparhatóság fenti határozatában foglalt kijelentés tehát, míg egyrésztől ítélt dolgot nem képez, másrésztől pedig azzal nincs eldöntve azon a felperes visszakövetelési igénye szempontjából egyedül jelentőséggel bíró körülmény, hogy tartozatlan fizetésnek tekinthető-e az alperes javára foganatosított végrehajtás alkalmával eszközölt letiltás folytán az eredetileg B. J.-t illető, de ezáltal a felperesnek engedményezett vállalati összeg egy részének az alperes részére történt utalványozása, minek folytán a felelősségi bíróság helyesen járt el akkor, midőn ennek a kérdésnek a bírálataba bocsátkozott.

Mezőgazdasági és ipari munkát végző munkások.

A győri kir. ítélőtábla 1911. évi november hó 8-án kelt 1911. G. 233/3. számú ítélete.

Ítélet: A kir. ítélőtábla a felelősségi bíróság elutasító ítéletét részben megváltoztatja.

Indokolás: Az 1907. évi XIX. t.-c. 1. §-ának 12. pontja szerint a mezőgazdasági termeléssel összefüggő mellékiparágakban (1884: XVII. t.-c. 183. §-ának a) pontja) akár állandóan, akár ideiglenesen, kiegészítőképen, vagy átmenetileg munkára alkalmazottak, amennyiben fizetésük egyéenkint az évi 2400 koronánál, illetve bérük egyéenkint napi 8 koronánál nem több, az ezen törvényben szabályozott betegség esetére való biztosítási kötelezettség alá esnek, bár szorosán véve az ipartörvény rendelkezései ezekre ki nem terjednek.

Adott esetben az iratokból megállapított tényállás szerint a B) alatti jegyzékben felsorolt egyének alperesnek gazdasági szeszgyárában mindnyájan és pedig a kérdéses időben foglalkoztatva voltak, jelesül, néhányan állandóan a szeszgyári üzem egész tartama alatt, a többiek pedig csak alkalmilag és felváltva teljesítettek a szeszgyárnál szolgálatot. Ezek az ipari alkalmazottak tehát már az ipari munkára alkalmaztatás ténye alapján az 1907: XIX. t.-c. által szabályozott, a betegség esetére való biztosítási kötelezettség alá esnek.

A tényállás szerint azonban az is meg van állapítva, hogy ezen a jelzett mellékiparnál foglalatostkodó személyek a kérdéses időben elsősorban az alperesnek szegődményes mezőgazdasági cselédei voltak, továbbá meg van állapítva az is, hogy ezek az 1900: XVI. t.-c., illetve az 1902: XIV. t.-c. értelmében az országos gazdasági és cselédpénztár tagjai voltak s hogy már ezen alapon is segélyre volt igényük, továbbá az is, hogy alperes ezen gazdasági cselédeket az 1907: XIX. t.-c. 50. §-a értelmében betegség esetén orvosi gyógykezelésben részesítette és ennek és az orvosszereknek költségeit fedezte.

Kérdés már most, hogy az olyan ipari alkalmazottak, akik gazdasági cselédként a most említett módon betegség esetére úgyszólván már biztosítva vannak, az ipari alkalmazottakra hatályos, és az 1907: XIX. t.-c. 1. §-ában szabályozott biztosítási kötelezettség alá is esnek-e. E részben szabály az, hogy ezen kötelezettséget nem az alkalmaztatás címe és nem éppen a főfoglalkozás neve, hanem a munka minősége állapítja meg. Tény, hogy a B) alatti jegyzékben felsorolt egyének alperes gazdasági szeszgyárában dolgoztak, tehát ipari munkát végeztek s így mint ipari munkások, az 1907: XIX. t.-c. 1. §-ában szabályozott biztosítási kötelezettség hatálya alá esnek és ekként az ipari betegsegélyező pénztárba való belépés kötelezettsége alól nincsenek felmentve, még arra az esetre sem, ha — mint a jelen esetben — az 1900: XVI. t.-c., illetve az 1902: XIV. t.-c. cikkek értelmében mint gazdasági cselédek, az országos gazdasági és cselédegélypénztár tagjai voltak, s ha a munkaadó őket az 1907: XIX. t.-c. 50. §-a értelmében betegség esetén saját költségén orvosoltatta is és pedig mindez annál is inkább áll, mert az ipari munkával foglalkozóknak az 1907: XIX. t.-c. 1. §-a szerinti, a betegség esetére való biztosítási kötelezettsége a gazdasági cseléd-biztosítástól és segélyezéstől teljesen független és a közérdek szempontjából is indokolt törvényes rendelkezés.

Ebből következik, hogy ezen kötelezettség alól az által sem lehet kitérni, hogy az ipari munkával is foglalkozók szabad választás szerint a gazdasági cselédpénztárnál már előzőleg biztosítottak, mert a törvény ily választási jogot nem ad, hanem ez a törvényes rendelkezés őket az 1907: XIX. t.-c. 1. §-a szerinti ipari munkásbiztosításra feltétlenül kötelezi s mert a kétféle minőségben történt biztosítás az 1900: XVI. és az 1907: XIX. t.-c. cikkek által megengedve van, nyilván azon indokból, mert a mezőgazdasági munkás és cseléd a gazdasági munkás és cselédegélypénztár kötelékében sokkal kisebb értékű gondozásban részesül, mint az ipari munkások az 1907: XIX. t.-c. értelmében, tehát ez is indokoltá teszi a mezőgazdasági, de ipari teendőket is végző cselédeknek ipari munkásbiztosítását.

BALESETBIZTOSÍTÁS.

A kárösszeg kiszámításánál a balesetet szenvedettnek csakis a baleset idejében megvolt keresménye vehető alapul, és így a baleset utáni időben elért fizetési többlet, nemkülönben a családi pótlék címen élvezett keresményi többlet figyelembe nem vehető.

A m. kir. Kúria 1915. évi szeptember hó 30-án kelt R. P. VI. 408. sz. ítélete.

Ítélet: A kir. Kúria az ítéletet részben megváltoztatja.

Indokolás: Helyes az az álláspontja a másodbíróságnak, hogy a kárösszeg kiszámításánál a balesetet szenvedettnek csakis a baleset idejében megvolt keresménye vehető alapul és így a baleset utáni időben elért fizetési többlet, nemkülönben a családi pótlék címen élvezett keresményi többlet figyelembe nem vehető.

A baleset idejében pedig felperesnek fizetés címen 800 K, lakbér címen 240 K, kilométerpénz címen az alsóbíróságok által megállapított és a peres felek által nem kifogásolt 622 K 04 fillér, továbbá ruhailletmény címen ugyanilyen módon megállapított és a felek által nem kifogásolt 60 K, vagyis összesen évi 1722 K 04 fillér keresménye volt, amely összegből levonva a folyósított évi 930 K 61 fillér nyugbért, felperes azáltal, hogy a baleset folytán állását elvesztette, az akkor élvezett keresményéből 791 K 48 fillérre nézve esett el. Minthogy pedig ennek az összegnek a megtérítését felperes csak arra az időre követelheti jogosan, amelyben teljesen keresetképtelen volt, az orvosszakértők egyhangú véleménye szerint azonban felperes munkaképessége 1913. évi augusztus hó 1-je után már 40%-ban helyreállott; minthogy továbbá a meglevő munkaképesség mellett felperes legalább is az évi 600 K közönséges napszamoskeresetnek megfelelő 40%-ot, vagyis 240 K-t megkereshet, amely összeg a munkaképesség részleges helyreállása idejétől kezdve az elvesztett 791 K 43 fillér keresményből levonandó; minthogy az alsóbíróságok helyes okfejtése szerint felperes 60-ik életévének elérével a kilométerpénz címen élvezett keresmény többé már számításba nem vehető és így ezen időtől kezdve felperesnek többi elvesztett keresménye a nyugbér és a megmaradt munkaképességével elérhető keresettel kellőleg fedezve van; mindezeknél fogva a másodbíróság ítéletét annak a fentiekkel nem ellenkező többi indokai felhívásával a jelen rendelkezés értelmében helybenhagyni, illetve részben megváltoztatni kellett.

Járadékos jogai hatálytalanított házassága esetén felélednek.

A Reichsversicherungsamt 1915. október 16-iki I. A. 7.106/14. számú ítélete.

Ítélet: A hivatal a jogorvoslatnak helyt ad.

Indokolás: Igénylő 1903 óta férjének halálos balesete folytán járadékot kapott. 1906. július 15-én új házasságot kötött és ezért a Gewerbeunfall Versicherungsgesetz 16. §. alapján az évi munkakeresmény 60%-ával kielégítettett. 1912. december 5-én második házassága semmisnek mondatott ki, mert második férje a házasságkötés idejében másik asszonynyal érvényes házasságban volt. Igénylő a járadék újbóli fizetését és a visszamenőleges összeg pótlását kéri. A felső biztosítási hivatal az igényt helyesen találta indokoltnak. A semmis házasság már kezdettől fogva semmis és a vonatkozó ítélet csak azt állapítja meg, hogy a semmisség már a látszólagos házasság kezdetétől fennállott, tehát az igénylő új házasságát úgy kell tekinteni, mintha egyáltalán nem állott volna fenn. Nem forgott fenn tehát a törvényben meghatározott azon előfeltétele a végkielégítésnek, hogy igénylő újabb házasságot kössön, így tehát jogos azon igény, hogy járadéka újból és pedig visszamenőleg fizetessék. Az sem hozható fel joggal, hogy a járadékok részben elévültek, mert a Reichsversicherungs-Ordnung szerint négy évvel az esedékesség után évülnek el a járadékok, esedékes pedig az igény abban az időpontban, midőn a szolgáltatást az adósnak teljesíteni kell. Ha a jelen esetben az újabb házasságát kezdettől fogva semmisnek kell tekinteni, tehát az igénylő igénye sohasem szűnt meg, természetesen nem érvényesíthette az igénylő igényét mindaddig, míg a házasság semmissége bírói ítélettel meg nem állapítottatott. Ezen időpontig a panaszlott joggal tagadhatta volna meg, a formálisan fennálló házasságkötésre támaszkodva, a járadék fizetését. Ha tehát a járadék csupán a házasság semmisnek való kimondásával vált esedékessé, nem lehet elévülésről szó.

HUNGÁRIA

ÁLTALÁNOS BIZTOSÍTÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST, VII., Károly-körút 3.

Részvénytőke: 6.000.000 korona

KARTELEN KIVÜL köt tűz-, élet-, baleset-, betörés-, szavatosság-
jég-, üveg- és állatbiztosításokat. — TELEFON: 153-98. SZÁM

A szerkesztésért felelős: KIS ADOLF. — Főmunkatárs: Dr. SASVÁRI JÓZSEF

A francia Sárgakönyv.

A francia sárgakönyv, a háború előzményeinek történetét tartalmazó diplomáciai okiratok gyűjteményének legérdekesebb és helyenként legizgatóbb fejezete is megjelent magyar fordításban.

A Világháború okiratai című, a Népszava könyvkereskedés kiadásában megjelent okmánygyűjtemény a francia sárgakönyvvel teljes befejezést nyert.

A francia sárgakönyv ára 1.50 K, teljes gyűjtemény 5.50 K-ért kapható minden könyvkereskedésben.

Meghívó.

A Salgó-Tarjáni Köszénbánya Részvénytársulat

folyó évi február hó 19-én délelőtt 11 órakor tartja meg Budapesten, V., Arany János-utca 25. szám alatt levő központi irodahelyiségeiben

XLVIII. rendes évi közgyűlését,

melyre az igazgatóság a t. cz. részvényeseket ezennel tisztelettel meghívja.

Napirend:

1. Az igazgatóság és a felügyelő-bizottság jelentése az 1916. évről.
2. A zárszámadások előterjesztése, határozathozatal ezek és a tiszta nyereség hovatfordítása felett.
3. Felmentvény megadása az igazgatóságnak és a felügyelő-bizottságnak.

Budapesten, 1916. évi január hó 29-án.

Az igazgatóság.

Kérjük Felkérjük azon t. cz. részvényeseket, kik a közgyűlésen résztvenni akarnak, hogy részvényeiket a szelvényekkel együtt folyó évi február hó 10-éig bezárólag vagy a társulat fentjelzett helyén lévő központi penztáránál, vagy pedig Wienben a K. k. priv. allg. österr. Boden-Credit-Anstaltnál (I., Teinfalstrasse 8.) tegyék le. Huszonöt részvény egy szavazatra jogosít.

Értesítjük egyúttal a t. cz. részvényeseket, hogy alapszabályaink értelmében az évi mérleg az igazgatósági és felügyelő-bizottsági jelentéssel együtt folyó évi február hó 11-étől kezdve a társulat központi irodájában rendelkezésükre áll. 1018 (Utánnnyomás nem díjaztatik.)

TAURIL

MAGYAR MUNKÁS
MAGYAR MUNKÁJA

a legtökéletesebb
TOMITÓ LEMEZ

EXPORT AZ EGESZ VILÁGBA.
ÓVAKODJUNK UTÁNZATTÓL.

Kapható minden műszaki keres-
kedésben.

Weisz és Vidor

faszén-
nagykereskedők

|||||

Telefon: József 11-31
Józsefvárosi p.-udvar 9.

Ajánlják a legjobb minőségű
faszenet iparosok részére.

A REMINGTON

Írógép Részvénytársaság

BUDAPEST, VI., ANDRÁSSY-ÚT 12. SZ.

A Kerületi Munkásbiztosító Pénztárak, és az Országos Munkásbetegsegélyező- és Balesetbiztosító Pénztár szállítója. A *Kerületi, Vállalati és Magánpénztárak*, nemkülönben *Egyesületek és Testületek* figyelmét felhívja az egyéni törzslapok, tagok és egyéb nyilvántartások kezelésére **kitűnően** bevált „KARTOTHEK“-rendszerére. Bővebb felvilágosításokká! szívesen szolgálunk, sőt „KARTOTHEK“-rendszerét az érdeklődőknek helyszínen **vételkötelezettség nélkül** bemutatja. Ugyanott kaphatók a legtar-
tósabbaknak elismert látható írású eredeti REMINGTON írógépek.

Nyáralás előtt, betegség után, költözés előtt
fertőtleníse lakását

LODOMA

szabadalmazott fertőtlenítő masszával.

Egy doboz (egy szobához) ára 4 K.

Házhoz szállítja:

Bánszky Ferenc takarítási vállalata

Budapest VII., Munkás-u. 4. Telefon: József 40-49.

Aki igazán **SZALÁMIT** akar venni,
jó és ízletes az kérjen

HERZ-SZALÁMIT

Ezen legjobb hírnévnek örvendő magyar szalámi a legtisztább kezelés mellett első rendű sertéshusból készül. Csak az a valódi Herziéle szalámi, melynek rudja ólompecsével van ellátva, melyen a gyár védjegye látható, a mire úgy a rudakban, mint a felvágott állapotban való bevásárlásnál ügyeljünk.

Herz Ármin Fiai szalámigyára Budapest.

HIRSCH és FRANK

Budapest-salgótarjáni gépgyár és vasöntő részvénytársulat. BUDAPEST, VI., ARÉNA-ÚT 132. SZ.

□ Külön osztály: TÉGLAGYÁRI GEPEK. □
Gyárt: FALITÉGLA- S CSERÉPSAJTÓKAT,
TÉGLAGYÁRTÓ- ÉS ANYAGMEGMUNKÁLÓ-
□ GÉPEKET, legújabb és legjobban bevált □
□ szerkezetekben. □

Elvállalja anyagvizsgálatok kivitelét és
TELJES TÉGLAGYÁRI TELEPEK LÉTESÍTÉSÉT

Tervek és költségvetések díjtanul. □ **ELSŐRANGÚ REFERENCIÁK**

BIENENSTOK VILMOS

ruggyantabélyegző gyár és vésnöki műintézet

Az összes Ker. Pénztárak szállítója.

Gummi- és rézbélyegzők, számozó-
gépek, festékpárnák és mindennemű
e szakmába vágó cikkek jutányos
árban a legrövidebb idő alatt szál-
lítatnak.

Főüzlet csak

BUDAPEST, VII., Rákóczi-út 64. sz.

Telefon 53-77.

Legszebb Pap- lan ágynemű, kárpitos árú, vas- és rézbútorgyáros	Legjobb Pap- lan ágynemű, kárpitos árú, vas- és rézbútorgyáros	Legolcsóbb Pap- lan ágynemű, kárpitos árú, vas- és rézbútorgyáros	Szálloda, kórház, intézet, iroda, valamint úri és polgári lakosztályok berendezési vállalat
---	--	---	---

Gichner János Budapest
VII., Erzsébet-körút 20. Szőnyeg, pokrócz, függöny, terítők, bútorszövet és vászonárúk nagy választékban jutányos áron. Kerti sátor, ernyő, vadász-székek, nyugszékek stb. nagy raktára.

Az Országos Pénztár és a Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár szállítója.

Marta-Automobilok

A MAGYAR ARISTOKRÁCIA MÁRKÁJA.

Gyár :
MARTA MAGYAR AUTOMOBIL
RESZVÉNYTÁRSASÁG. ARAD.

Központi iroda :
BUDAPEST
X. ker., Kerepesi-út 17 szám.

MAGYAR PAPIR ÉS IRÓSZER :: SZÁLLÍTÁSI VÁLLALAT :: Budapest, V. ker., Csáky-utca 8. szám

Szerződéses papir- és írószer-szállítója többek között a Kereskedelemügyi Magy. Kir. M. iszteriumnak, a M. Kir. Állami Munkásbiztosítási Hivatal, az Orsz. Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztárnak, a Budapesti Ker. Munkásbiztosító Pénztárnak, továbbá a M. Kir. Posta és Távirada Vezérigazgatóság és az ország területén levő összes hivatalainak, a Magy. Kir. Államvasutak Igazgatósága és összes üzletvezetőseinek, igen sok egyéb közhivatal és közlekedési vállalatnak, pénzügyintézeteknek és magán cégeknek.

ASKLÉPIOS

Egressi Zoltán okl. mérnök vállalata Röntgen és villamos gyógyászati készülékek. A Veifa-Művek magyarországi vezérképviselője. Dessauer rendszerű Reform Röntgenkészülékek. Egyenáramhoz vagy váltóáramhoz közvetlen kapcsolhatók. Speciális Röntgen-lemezek, mindennemű Röntgen-csővek. Az Orsz. Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár, valamint az Országos Pénztár munkáskórházának szállítója. — Budapest, IX. ker., Üllői-út 31. szám. Telefon : 37—04. szám

Fényes a

'Tauril' pneumatik!

Próbálja meg!

TAURIL PNEUMATIK RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

Budapest VI., Mozsár-u. 9.

SURGONYCÍM: PNEUTÁURIL.

TELEFON : 99—02.

A BUDAI SZENT-LUKÁCSFÜRDŐ

NAGY SZÁLLODÁJÁBAN ÉS THERMAL-SZÁLLODÁJÁBAN olcsó lakás teljes ellátással. Minden szobából fűtött folyosók vezetnek a gyógyfürdőkhöz. Természetes forró-meleg kénes források, iszapfürdők, iszapborogatások. **RADIUM EMANATORIUM.** Prospektust küld a SZT.-LUKÁCSFÜRDŐ RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG BUDAPEST.

A KRISTÁLY-forrás

szénsavval telített ásványvize hasznosítal ÉTVAGYZAVAROK-NÁL és EMESZTESI NEHÉZSÉGEKNÉL. A legtisztább és LEGEGÉSZSÉGESEBB asztali és borviz. Hathatós szomjcsillapító. — Övszer fertőző betegségek ellen.

SZT. LUKÁCSFÜRDŐ KÜTVÁLLALAT R.-T. BUDÁN.

GARAY SAMU ÉS TÁRSA

sebészeti-, mű-,
kötőszersz- és vil-
lanygép-gyártók. BUDAPEST, IV.
Kossuth Lajos-
utca 1. szám.
(Ferenciek bazára). Gyár ugyanott az udvarban

A budapesti és számos vidéki kerületi munkásbiztosító pénztár és betegsegélyező egyletek szerződéses szállítói ajánlják saját készítményű sérvekötő, haskötő, orthopädia-gépeiket; műlábak, műkezek, lábgépek, mellfűzők és összes egyéb betegápolási gyártmányait és orvosi műszereiket, valamint rendelő-intézeteknek szükséges vasbutor és egyéb berendezéseiket.

JUTÁNYOS GYÁRI ÁRAK!
Javításokat gyorsan és olcsón teljesítenek.
PÁRTOLJUK A MAGYAR IPART!

FANGO

GYÓGYINTÉZET

Budapest VII., Erzsébet-körút 51.
(Körúti fürdőben).

Battaglai vulkanikus radio-activ iszappal való részleges göngyölés. Csúsz, köszvény, idegzsábák, sebészeti utóbántalmak és izzadmányok (hasüri) eseteiben gyors és radikális eredmény.

Ajánlják orvosaink
legkiválóbbjai.

1909-ik évben 32.000 kezelés.

Munkásbiztosító pénztárak figyelmébe ajánlja az Országos Pénztár 1909. okt. 28-án megjelent 38.457. sz. körirata.

FANGÓ-ELADÁS. HÁZI KEZELÉS.

VEZETŐ ORVOS: VÁNDOR DEZSŐ DR

„Hattyú Gőzmosógyár és Fehérnemű Kölcsönző Vállalat”

GYÁRTELEP: VII., Gizella-út 24.
Telefon 61-98.

Az ország legnagyobb gőzmosó üzeme. Pehelymentes, kíméletes munka. — Legelőkelőbb megbízók!

Kölcsönosztály: V., Katona József-u. 41.
Telefon 159-60.

Az ország legnagyobb kölcsönző vállalata. — Szállít állami, közhivatalok, bankok, iparvállalatok, éttermek, Clubok részére.

Császárfürdő Budapest.

Nyári és téli gyógyhely az Irgalmasrend kezelése alatt. Kénes hévvezű radio-aktív gyógyforrásai páratlanok. Ezek a források bőségesen táplálják vizükkel az intézet valamennyi fürdőjét, u. m.: a gőzfürdőt és népgőzfürdőt, az egyes és közös külön női és férfi-iszapfürdőket (iszap-borogatások), márványkád-, porcellán- és kőfürdőket, valamint török- és horganykád-fürdőket, továbbá a hőlég-, szénsavas és villamosfürdőket. Ezekből a dús gyógyforrásokból kapja a vizet a kontinensen egyedül álló női és a férfi-uszoda is.

A Császárfürdő kiváló gyógyító ereje nemcsak csúzos bántalmak és idegbajok ellen, hanem sok más betegségnél is általánosan elismert. Ivókurája kitűnő gyógyhatású hurutos légzőszerveknél és altesti pangásoknál.

Lakószobái kényelmesek; berendezésük a különböző igényekhez van szabva. Jutányos árak. Minden tekintetben szoliditás. Gyógy- és zenedíj nincsen. Prospektust ingyen és bérmentve küld *az igazgatóság.*

AEROLITH

KIS J. JENŐ

okl. mérnök szabadalma

Az „AEROLITH“

a modern építkezésnek építőköve, mellyel nemcsak gyorsan és olcsón, de az egészségügyi követelményeknek legmegfelelőbben lehet építeni.

Az „AEROLITH“-

falak szárazak, szellőztethetők és kívül-belül bármely módon még kiégetéssel is desinficiálhatók.

Az „AEROLITH“

ezért kiválóan alkalmas kórházak, iskolák, munkáslakások, műhelyek stb. építésére.

Bővebb felvilágosítással készségesen szolgál

KIS J. JENŐ

okl. mérnök, építési vállalkozó, szab. Aerolith-, cementárú- és terracit-gyáros

Iroda: III., Zsigmond-u. 64-66 (Aerolith-udvar)
Gyár: V., Ujpesti rakpart 1462. hr. szám.

MAGYAR ORVOSI MŰSZERTÁR

Budapest, VII., Rákóczi-út 32. szám.

Az Országos Munkásbetegszegélyző és Balesetbiztosító Pénztár szerződéses szállítója

SZÁLLÍT: orvosi műszereket,

kötszereket, és az összes betegápolási cikket.

MAGYAR TÖRLŐGUMMI

kapható minden papirkereskedésben

MAGYAR
RUGGYANTA-
ÁRÚGYÁR
RÉSZVÉNY-
TÁRSASÁG
BUDAPEST.

Magyar címer a védjegye,
Magyar diák csak ezt vegye!

KÖSZENBÁNYA-'s TÉGLAGYÁR TÁRSULAT

Telefonszám: PESTEN (ezelőtt DRASCHE) Budapest, VII. ker.,
34-61. és 34-51. Király-utca 67. sz

Kerámít kocsit-kövek :: ::
Kerámítlapok :: :: ::
Kerámít-, steró-, pillér-téglák
Traversz-téglák :: :: ::
Falburkoló-téglák :: :: ::

Fayence porcellán lemezek ::
Porcellán szigetelők :: :: ::
Egészségügyi és használati
cikkek :: :: :: ::
Tűzálló chamotte téglák :: ::

A társulat elvállalja a burkolati munkák elkészítését is.
Árjegyzék díjmentesen. Árjegyzék díjmentesen.

SEGÍTSÉG

Fájós lábuak és ludtalpuak részére a szabadalmazott

ludtalpfűző

A Budapesti Kerületi betegs. pénztár, a Ferencz Jozsef kezesedelmi kórház, a Magy. Királyi Államvasutak betegs. pénztára, a Cs. es Kir. szab. Déli Vasu. betegs. pénztára, a Cs. es Kir. Kassa-Oderbergi vasut betegs. pénztára, magenvallalatok es szanatoriumok stb. stb. szállítói.

Székelly és Tsa

viselése, jósága szakorvosoktól elismerve, mert a lábat tetszés szerint fűzi össze. Ismertetőt ingyen küld

ortopéd-cipő készítő. :: Budapest, Muzeum-körut 9.

„TUBERIN”

orvosilag legideálisabb és legolcsóbb guajacol készítménynek elismerve és javalva a légzőszervek összes bántalmánál. Gyermeknek is kellemes íze miatt szívesen veszik. — Tartalmaz: Kal. salfo. guajac. Natr. Telluric. Cognac. Aqua Naphae, Syr. Coffeae.

1 üveg 180 gr. ára 2.50 kor. — Egyleteknek 1.60 kor.

FŐRAKTÁR

NAGY KRISTÓF GYÓGYSZERTÁR
BUDAPEST, IV. KERÜLET, VÁCZI-UTCZA 1. SZÁM.

*bácsi! néni! ide figyelj!
palma kaucsuk sarokot
viselj!*

PESTI KÖNYVNYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG